

השיבה החמש-עשרה של הכנסת השביעית

יום רביעי, ח' טבת תש"ל (17 דצמבר 1969)

ירושלים, הכנסת, שעה 11.02

א. חוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול), תשכ"ט—1969;

חוק לתיוקן פקודת העבריינים הצעירים, תשכ"ט—1969 *

(קריאה ראשונה)

לישיבתם בכלל בזמן שהבירה עומדים בחזיתות. או במשקים על הגבולות, והם יושבים שם והופכים לפושעים מקצועיים בתוך כתיב בתי-הכלא והמוסדות?

הבעיה היא חמורה ביותר. הצעתי בשעתו לשר המשטרה הקודם, אליהו ששון, שמשדר המשטרה וכן שלטונות צה"ל יקדישו יתר תשומת-לב לבעיה ולא יסתפקו בשיטות הנהוגות בקרב עמים אחרים. אני יודע שיש אחוז מסויים של נערים שאין להם תקנה. אבל מאידך גיסא יושבים שם בחורים חסונים, שכל יום נוסף שהם שוהים בבית-הכלא גורם להם הרס נוסף. וכל זאת בשעה שקיים מחסור בדיים עובדות במשק. מדוע לא להוציא 70% מהם למסגרת אחרת? אינני רואה וגם לא פסיכיאטר, ויכול להיות שפסיכיאטר יחליט שחלק מהם כלל אינו בא בחשבון לכל מסגרת. אבל בעקבות שיחות עם צעירים אלה יכולתי לבחור כ-50% מהם אשר יכלו למלא תפקידים ושירותים במשק, ובמקרה זה השפעתן של צה"ל היתה יכולה להיות טובה מאוד על מנת לתקן את דרכם ולהחזירם למוטב. וזו איננה בעיה של הבאת מומחים מהחוץ. אין לנו צורך במומחים מחוץ-לארץ, אנו עצמנו מומחים לבעיותינו ואנו יודעים את מצבנו הקשה. כאן יש צורך להפסיק את השיגרה. אינני מדבר על ילדים קטנים, אבל יש שם מאות בחורים בגילם 17-20 — ביניהם כאלה שנכנסו לכלא פעם ראשונה לאחר שנכשלו בדבר עבירה, לאחר שמשכו ופיתו אותם לכך.

אני רוצה לנצל את הבמה הזאת כדי להתריע על הסכנה הקיימת בטיפול בנושא זה באורח שיגרה ולפי הדוגמה של עמים אחרים. ביקרתי בתל-מונד וראיתי שם את מצבו של בית-הכנסת. פניתי אל שר הדתות וביקשתי לדאוג להקמת בית-כנסת נאה בכלא. הצעתי לו לשלוח לשם רבנים שילמדו את האסירים תורה, אולי דרך זו תשפיע עליהם, אולי בדרך זו אפשר יהיה להציל נפשות בישראל. בוודאי למראה בית-הכנסת שם, ואמנם לאחר מכן תוקן המצב.

חובת המשרדים הממשלתיים הנוגעים בדבר לעשות לתיוקן המצב. אני מציע גם לשלטונות צה"ל לערוך מיון רציני. קיימת גם תופעה מדאיגה אחרת: כל העובר על החוק ומבצע עבירה במסגרת צה"ל מוצא משורותיו ונשלח לבתי-הכלא, שם הוא שוהה במחיצת פושעים. אמנם אין לבוא בטענות שהמשרדים אינם עושים פעולה גדולה, — כי הם עושים פעולה גדולה ומבורכת, אבל לא זוהי הפעולה שצריך לעשות היום.

בעקבות חזרנות החוק אני חוזר ומציע לך, אדוני שר הסעד, אולי תגלה אתה יומה, כי מהמוסדות אשר

היו"ר י. גבון:

אני פותח את ישיבת הכנסת.

הכנסת תעבור לסעיפים א' וב' בסדר-היום: חוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול), תשכ"ט—1969; חוק לתיוקן פקודת העבריינים הצעירים, תשכ"ט—1969, — קריאה ראשונה, דיון משולב. רשות הדיבור לחבר הכנסת סורקיס, ואחריו — לחברת-הכנסת גז.

מרדכי סורקיס (המערך, עבודה-מ"פ):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. בדברי לא אעסוק בתיקונים המוצעים לחוקים אלה, ולא משום שאינני מעריך את התיקונים, אלא כיוון שאני חי בהרגשה שאנו רוצים ומנסים להיות דומים לכל העמים בעולם: בבואנו ללמוד איך לטפל בבעיית הפשיעה, וזו אחת התופעות המדאיגות ביותר הקיימות בציובריות שלנו. ואין זו בעיה של סטטיסטיקה הבאה להוכיח אם חלה עליה או ירידה בממדי הפשיעה; גם בנושא של תאונות דרכים נעשים חישובים סטטיסטיים לגבי הנפגעים, הרוגים או פצועים קשה שנותרו בחיים עם נכות גבוהה.

בתוקף תפקידי כיושב-ראש ועדת הפנים של הכנסת אני מבקר לעתים קרובות בבתי כלא, בעיקר בערבי החגים, כאשר אני בא לאחל לאסירים-חג שמחה. הביקור הראשון שלי הוא בכלל תל-מונד, שבו מושקעים מאמצים מרובים — ויושב עמו כאן חבר-הכנסת הרב גוריה, שמי כמוהו יודע עד כמה עושים אנשי כפר-הרא"ה למען אסירים אלה. כל זה נעשה על מנת להחזיר למוטב אותם אנשים שהם בשולי החברה ושהחוקתם עולה למדינה סכומים ניכרים. ידוע שכל אסיר עולה למדינה כ-7,000 לירות בשנה. אני מבקר בבתי-הכלא, משוחח עם נערים אלה, ואני יודע שמשדר החינוך וכן משרד העבודה מקימים שם מפעלים במטרה להקנות מקצוע לאותם נערים. אמנם אינני יודע אם אותו נער הלומד חרטות בין כתיב בתי-הכלא לא ישתמש בידע לאחר מכן לפריצת קופות. ידוע שיש בחורים החוזרים לבית-הכלא לאחר ששוחררו ממנו.

שיחה עם נערים אלה, שחלקם בגיל הצבא וחלקם טרם הגיעו לגיל זה, איננה מעוררת. לגבי חלק גדול מהם אתה חש שאין כל הצדקה להטיל על הציבור את העול הזה. וכאן לפניך טרגדיה כפולה — למשפחה ולחברה. בערבי חגים אתה רואה את התמונה המזעזעת של חורים הבאים לבקר את בניהם בבית-הכלא. הייתי עד למחזה מזעזע של משפחה, אב ואם, שבאו לבית הכלא "תריצה" לנערות כדי לבקר את בתם. אני מקדיש שעות לשיחות עם בחורים אלה. איזו הצדקה מוסרית קיימת

— חוק הנוער (שפיטה, ענישה, דרכי טיפול); חוק לחיקון פקודת העבריינים הצעירים (סורקיס, גבון, גז) —

שברוב המקרים ברחו מהבית אחרי סיכסוך עם ההורים. יש לברך את שר הסעד ועובדי משרדו על הפעולה החשובה הזאת ולהמשיך בה.

חברי כנסת נכבדים. יש גם מקרים אחרים, שנתקלתי בהם, שלא דווקא עונני, ולא הבערות ולא הצפיפות הביאו נערים לבית-המשפט, אלא פינוק יתר, שובבות נעורים וחוסר סמכות והתעניינות של ההורים. הנערים האלה, למשל, נענשו על גניבת תפוזים מהפרדס. וכאן ארשה לעצמי לספר לכם מעשיה קטנה: מעשה ביהודי שומר מצוות, בעל פיאור נאות, חב"דניק, ואולי תימנן, שנכנס לפרדס, עמד לו תחת עץ ואכל תפוזים בהנאה רבה. לפתע הופיע השומר או בעל הפרדס עצמו, פתח ואמר: הניצד? יתוריד כמון עובר על לאו שבחורה, והרי כתוב: לא תגנוב. ענה היהודי כשפיו מלא מיץ התפוזים המשובחים: כמה טוב לי, יושב בפרדס בישראל, אוכל מפרי הארץ ושומע דברי תורה.

חברי הכנסת, נחזור לנערים, חיילים שלנו; אינני יודעת אם היו רצידיביסטים במעשיהם, בגניבת תפוזים, אך אותם הילדים גדלו בינתיים, למדו, התחנכו, שירתו בצבא בהצלחה. אחד מהם אמר לי: אני רב-סמל בצה"ל, אבל עשיתי בחינות בגרות ומתחיל ללמוד באוניברסיטה, אבל אין לי חשק לשום דבר, מפני שהתיק המשטרתי שלי מוכתם. ואני באמת רוצה לשאול את כבוד השר, אשר נטל על עצמו את הטיפול בנוער העברייני: האם אין מקום להקים ועדה משותפת למשרד הסעד, משרד המשפטים, משרד המשרטה, משרד החינוך וייתכן גם משרד העבודה, אשר תבדוק את ההתפתחות שחלה במשך שלוש-ארבע שנים בחיי העברייני לשעבר ולנקות אותו על-ידי פתיחת תיק חדש או דף חדש? כי באמת קשה להניח שמשגה נעורים יכול להכביד וללוות את הנוער אחרי שחלל להיות נער, להרוס את עתידו, את שאיפותיו ולהפוך אותו למר-נפש תמיד, אשר רק הנקמה בחברה ובחוק תדריך אותו. אני חושבת שבחור המתקבל לצבא ונחשב לכשר מבחינה גופנית, שכלית ונפשית, צריך להתחיל שירותו ללא דעות קדומות נגדו, בבחינת נקי המתחולל את חייו. אני פונה אליהם לכבוד השר בשמם ובשם הוריהם, להיות להם לפה ולדאוג לעתידם; זה יהיה הטיפול הטוב ביותר.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני מכירה הרבה ילדים אשר עלו בעליית הנוער, ההורים לא הצטרפו אליהם לארץ והם לא נשארו כולם, עד לשירותם בצה"ל, במסגרת של עליית הנוער; אחדים ידעו לסלול את דרכם בארץ בכוחות עצמם, ואחדים, לצערי הגדול, נתפחו לעבריינות הנוער בצורתה החמורה ביותר.

רבותי, לא כל ילדי עליית הנוער גיבורים, אבל כולם בנינו. חייב להיות אחראי רציני במדינה הזאת לאותם הילדים הגלוקים מחיק משפחתם לעתיד טוב יותר במדינת ישראל; על מוסדות המדינה לתאם עם הממלכה של עליית הנוער של הסוכנות היהודית וליצור מסגרת מתאימה לילד אשר מסגרת עליית הנוער לא ידעה להחזיק בו, עד לגיוסו לצה"ל. לא ייתכן שהילד יפול קרבן בגלל שאלת הסמכויות בין המוסדות השונים. מספרנו איננו גדול כל כך, ואין אנו יכולים להרשות לעצמנו לאבד אפילו נפש אחת.

ולבסוף, אני מברכת את השר על היבחרו מחדש לתפקיד הזה ומאחלת לו ולעובדי משרדו הצלחה ופחות עבודה.

בתחום טיפול משרד הסעד מועברים צעירים רבים לכלל תל-מוגד.

יש יהודים טובים, ביניהם חברי כנסת, הדואגים לאסיר אחרי שהוא משתחרר. אבל לא זו הבעיה. אני נוגע רק בנקודה המרכזית והאימה ביותר בתוכנו, עניין עבריינות הנוער. לכן אני מציע ששר הסעד יתייחס בדבריו להצעתו ויהיה היום, יחד עם שר המשטרה, יחד עם המטכ"ל, להוצאת חלק גדול מאותו נוער לעבודה, לעזרת צה"ל בכל המקומות שהוא נמצא בהם, כדי להציל אותו חלק מהנוער. אני מנבא שחורות בעניין זה.

הי"ר י. גבון:

רשות הדיבור לחברת-הכנסת מטילדה גז, ואחריה לחברת-הכנסת יהודה שערי.

מטילדה גז (המערך, עבודה-מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. מספר חברי הכנסת, אשר נטלו חלק בדיון על חוק הנוער (שפיטה, ענישה דרכי טיפול), מעיד על חשיבות הנושא ועל חומרת הבעיה. זה גורלו של מי שגומם אחרון, ואין בכוונתי לחזור על כל מה שכבר נאמר על-ידי קודמי. הבעיה ידועה, כאובה ומדאיגה. נכון מה שאמר כבוד השר, שבישראל, תודה לאל, מצבנו הוא יותר טוב מאשר בכל מקום אחר, אך במקרה זה, צרת רבים איננה נחמה כלל וכלל. כי אם לא יהיה טיפול נמרץ ומתמיד, נמצא את עצמנו, כבכל יתר המקומות שבעולם, הסובלים מהמכה הקשה שקוראים לה עבריינות נוער. אנחנו חייבים להיות ערים יותר, זריזים יותר ויעילים יותר מכל יתר הארצות, ולעקוב מקרוב אחרי כל מקרה ולעקור את הרע מהשורש, לחפש את המניעים, את הסיבות, ולרפא אותם; כי לפי דעתי, כמעט שאין ילדים רעים, — יש תנאים רעים, יש מצבים קשים, שם צריך להשקיע את מלוא כוחנו כדי להקל על הילד שיוכל לחיות את חייו התקינים. מקור הרע, ברוב המקרים, הוא הבית ההרוס, עוני מנוון, בערות, צפיפות במגורים, מחלות. כל אלה אינם מאפשרים בשום פנים ואופן לילד הטוב מעצם ברייתו להתגבר על הפיתוי של הרחוב המושך. העולם התחתון תמיד אורב לילד, מוכן לקלוט אותו בגילוי הדרך ולהציע לו חיים קלים יותר, מעניינים יותר, וההידרדרות מביאה אותו במהרה לעולם הפשע.

רק אז נזכרים בקיומו והטיפול בו מתחיל על-ידי מעון פתוח, מעון סגור, קצין מבחן, בית-משפט לנוער, ענישה וכל הכרוך בזה. על גגת להחזיר למוטב. אך שמענו מפי מומחים שאחוז גבוה מאותם הנערים המוחזרים הביתה אחרי טיפול חוזר לפשע כעבור זמן-מה, וקל להבין מדוע. פשוט, מפני שבבית לא נשתנה דבר. הילד לא תמיד עומד בו הכוח להתגבר על יצר הרע. שמענו גם שבמשפחות מסוימות עוברים לפני קציני המבחן ילדים בזה אחר זה, את אחרי אחיו, כשרשרת של מסורת משפחתית עצובה.

קראתי בעתון "הארץ" של יום ראשון, 14 בדצמבר 1969, על מקלטי-לילה לנעורות. 100 בנות נקלטו השנה בשלוש הערים הגדולות במקלטי-לילה, כאשר הבחינו בהן משוטטות בלילה ברחוב ללא מטרה. קל לנחש מה היה גורלן אילו היו משאירים אותן עזובות לעצמן ולניצולן על-ידי סרסורים למיניהם המחפשים קרבות קלים, כאלה

— חוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול); חוק לתיקון פקודת העבריינים הצעירים — (נבון, שערי) —

הי"ד י. נבון:

רשות הדיבור לחבר הכנסת שערי, ואחריו לחבר הכנסת בן-פורת.

יהודה שערי (המפלגה הליברלית העצמאית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. ארשה לעצמי להעיר כמה הערות לבעיית עבריינות הנוער. לבעיה זו שני אספקטים: האחד פרבנטיבי — איך למנוע עבריינות נוער; השני — איך לשקם את העברייני. אמנם אין להתעלם גם מן האספקט השלישי, העוסק בשפיטה ובענישה, אותו אספקט המעוגן בעיקר בחוק זה; הוא חשוב, אבל חשיבותו במידה שהוא יכול לתרום לשני האספקטים הראשונים — למניעת עבריינות ולטיפול לשם הבראת הנוער העברייני.

רבותי חברי הכנסת, קיים ויכוח גדול מה גורם לעבריינות נוער. עברייני הוא אדם שעבר על גורמות חברתיות. עבריינות נוער רבה יותר בחברה העוברת שינויים מרחיקי-לכת ובחברה שאינה מסוגלת להציג אידיאלים ואתגרים לנוער.

דובר הרבה בדיון המעניין על החוק הזה וגם שר הסעד עמד על כך שסיבות העבריינות הן עוני, נחשלות, משפחה מעורערת. בודאי שיש בזה מן הנכון, אבל מחקר מעמיק שנעשה בעולם ואצלנו מוכיח שעבריינות הנוער קשורה במידה רבה לקצב המדהים של השינויים שהחברה שלנו עוברת בימינו ולא-היכולת של חלק מהנוער להסתגל לשינויים אלה, לצער יחד עם הומן, ליהנות מפירות הקידמה בצורה חוקית, בצורה מסודרת ונכונה.

מחקר מעניין שנעשה בארצות הברכה בהן היא סטאטית, קפואה, הוכיח שדווקא בארצות אלה עבריינות הנוער היא מצומצמת מאוד. בספרד, למשל, עבריינות הנוער היא מצומצמת מאוד.

השאלה העומדת לפנינו היא: מה עדיף — חברה דינמית, מתפתחת, הפשית, העוברת שינויים, המציגה כל פעם אתגרים חדשים שלא כל אחד יכול לעמוד בהם, או חברה קפואה? אין ספק שאנחנו מעדיפים וצריכים להעדיף חברה דינמית, וזה אולי חלק מהמחיר שאנחנו מוכרחים לשלם בעד ההתקדמות המהירה של ימינו.

אין ספק שאילו לא היינו מעוניינים בעלייה — וגם עלייה משמעה התקדמות, שינוי, פגישה עם דפוסי חיים חדשים, עם מושגים חדשים, אילו היינו מוותרים על פיתוח והתקדמות, ייתכן מאוד שהיינו יכולים להקטין את עבריינות הנוער, אולם איננו רוצים בחברה סטאטית. כפי שאפשר למנוע תאונות דרכים על-ידי כך שלא יסעו במכוניות אלא רק בעגלות וסוסים, כפי שאפשר לצמצם את תאונות הדרכים על-ידי כך שישעו רק במהירות של עשרה קילומטר, אך למרות זאת אנחנו אומרים שאנחנו רוצים להשתמש באמצעים מודרניים ואף לנסוע במהירות המתקבלת על הדעת, — כך אנחנו גם צריכים לדעת שחברה מודרנית, דינמית, מתפתחת, יוצרת התנגשות מתמדת בין הנוער לבין דפוסי החיים החדשים והמטרות החדשות, שלא תמיד יכול הנוער להשיג אותן, ולכן יש תיסכול. אנחנו חייבים לקבל זאת כחלק מהחיים המודרניים. הבעיה היא — איך לצמצם במידה מקסימלית את עבריינות הנוער בחברה הדינמית, המודרנית, החפשייה.

חברי הכנסת, מדינת ישראל יכולה להתברך בכך שעבריינות הנוער, למרות שיש סימנים של עלייה מסוימת, היא קטנה יותר בתוכה מאשר ברוב ארצות העולם שיש בהן משטר של חופש ושל דמוקרטיה. במידה רבה זה הודות לכך שמדינת ישראל מציגה באופן מתמיד בפני הנוער אתגרים, אתגרים חלוציים — אם זו התיישבות, אם זה צבא, אם אלה הם מאמצים להשיג תנאי חיים טובים יותר. אנחנו יכולים להתברך בנוער טוב, בנוער הנענה לאתגרים האלה בצורה מופלאה, שלעתים רחוקות אנחנו מוצאים כמות בימינו אצל עמים אחרים. העובדה שיש לנוער שלנו מטרות, שיש לו תפקידים, שיש לו תוכן בחיים, שהוא צריך לגלות גבורה בשדה הקרב ואחרות רעים בצבא, שהוא צריך ללכת למקומות חלוציים — כל אלה יצרו מסגרת שהגבילה מאוד את התופעה של עבריינות הנוער.

אולם מאידך גיסא, יש לנו הבעיה של עקירה מהווה קודם וקודם, ממסגרת מסוימת בחוץ-לארץ ועליה ארצה, והתאמה למסגרת חדשה, לחברה חדשה, לבעיות חדשות. קיימת אצלנו הבעיה של התנגשות בין תרבויות שונות, של מפגש בין תרבויות שונות. בכלל, עבריינות הנוער מתפתחת יותר בקווי המפגש בין מסגרות שונות, בין חברות שונות. היא קיימת בפרברי הערים יותר מאשר באזורי הפיתוח, מפני שכאן המפגש בין אורות הכרך המסנוורים לבין העוני של הפרברים והשאיפות להגיע בקצב מהיר לחיים טובים יותר, שלא תמיד קל להשיג אותם.

נוכחנו לדעת בזמן האחרון, שעבריינות הנוער התפתחה באותן ערים שיש בהן יהודים וערבים. המפגש בין היהודים והערבים יצר שיתוף פעולה שאינו קיים בתחומים אחרים. אם בדרך כלל אנחנו נתקלים בעובדה שקשה מאוד להגיע לשיתוף פעולה בין יהודים וערבים, בעולם התחתון נמצאה מהר מאוד שפה משותפת, וכאן יש שיתוף פעולה ואף הדחה של הנוער, אם לזנות, אם לעבריינות או לתופעות קשות אחרות.

ולכן יש צורך לטפל במיוחד בתחומים האלה, באותם קווי המפגש בין מסגרות שונות, חברות שונות, תרבויות שונות. הבעיה של טיפול בעבריינות הנוער היא בעיה של החברה כולה, היא בעיה של דפוסי חיים, היא בעיה של ערכים, היא בעיה של טיפול סביבתי. אולם כמובן קיימת גם הבעיה מה לעשות באלה שסרחו, איך להחזיר אותם למוטב. אני רוצה להעיר כמה הערות בעניין זה.

ראשית, בעיית המעונות. אני מצטער להגיד שרמת המעונות איננה משביעה רצון. יש צורך לדאוג מה אפשר לעשות בתחום זה. השאלה איך להשיב למוטב את הנוער שסרח היא לא רק שאלה של המוסדות האלה, כי ייתכן מאוד שנער יתנהג יפה במוסד ויסתגל לסדרי החיים בו, אבל כאשר יחזור לחברה שממנה הוא בא, לסביבה שממנה הוא בא, לא ימצא שוב את דרכו, כי השאלה של טיפול בנוער עברייני איננה ענישה, אלא איך לחזיר אותו לחיים תקינים. הבעיה צריכה להיות — איך לפתח שירותים בתוך העיר, איך לפתח סדרים לתיקון חייו בתוך המסגרת שהוא צריך לחיות בה. הנוער יכול להיות צייתן וממושמע מאוד בתוך המוסד ובחוץ הוא חי חיים אחרים. המוסד הזה איננו מסוגל להכין אותו לאותם החיים שהוא צריך לחיות אותם. לכן הבעיה

— חוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול); חוק לתיקון פקודת העבריינים הצעירים (שערי, נבון, בן-פורת) —

אני רוצה להניח, שלהגשת ההצעה קדם דיון מקיף ומעמיק בקשר לתקציב וחוק זה לא יישאר על הנייר.

אשר לסטטיסטיקה שהשר הביא עם הגשת ההצעה — רצוני לעמוד על תופעה נסתרת, שאינה מתבטאת בסטטיסטיקה. היא זו תופעה של אותם המקרים שבהם מעורבים קטינים מבתים טובים וממשפחות מסודרות — באמרי "בתים טובים" הכוונה רק לרמה הכלכלית ולא דווקא לרמה החינוכית, לסדר בתוך הבית ולחיי משפחה תקינים — אשר אינם מגיעים לכדי פתיחת תיק במשטרה. זה אמור בעיקר במקרי גניבה, פריצה או גרימת נזק. ההורים עושים הכל כדי לפצות את הניזוק, ועם הפיצוי לא נרשמת העבירה. לעומתם מובאים קטינים משכונות עוני וממשפחות הרוסות, מוטסרי הורים דואגים והורים בעלי רמה כלכלית נאותה, ישר למשטרה, הפותחת תיק ונרשמת נגדם עבירה. בהיותה מצלמת תיקים בלבד, פוסחת הסטטיסטיקה על המקרים הראשונים ומבליטים את האחרונים. לסטייה זו יש השלכות עמוקות על עבודתם של החוקרים, הסוקרים והמתחמים, העוסקים במיון העבריינים לפי ארצות מוצא ואזורים גיאוגרפיים. אספקט נוסף המשפיע גם הוא על הסטטיסטיקה הוא המחסור הקיים, בעיקר ברשויות מקומיות קטנות, בעובד דות סוציאליות מונעות ובעובדים קהילתיים, אשר במקרה של העדר הורים ודאגה ימלאו תפקיד זה וימנעו את ביצוע העבירה כאשר היא עודנה באיבה.

לא אגלה כל סוד אם אשוב ואדגיש את הידוע מכבר, כי ריבוי הילדים במשפחה החיה בתנאי מגורים קשים וברמה כלכלית נמוכה מהווה חממה לתופעת העבריינות. בקרב הנוער. לא אשלה את עצמי, שעל-ידי פנייה לממשלה ולכנסת מעל במה זו יהיה בכוח המדינה להקצות דירות בגות חמישה ושישה חדרים ולתת עזרת סעד גדולה של 80–100 ל"י לנפש, במקום 35 ל"י כיום, ולא אשלה עצמי שכבר יסופקו כל הצרכים של תלמידי התיכון והאוניברסיטה ממשפחות אלה ויסופקו מטפלות ועוזרות למשפחות אלה, כי לו יוכלו להגיש סיוע נרחב כזה, היה מתמט בהרבה מספר העבריינים. אך הואיל ואינני רואה סיכוי קרוב לכך, בהכרח אני מגיע למסקנה החמורה שאסון לנו להגביר את המעמסה המוטלת על משפחות אלה ולדרוש מהן הגברת הילודה. אני אומר כמובן דבר חמור, שהוא אולי מנוגד לדרישות בימים אלה, אבל מי שמנתח את ההתפתחות של התופעות המתגלות במשפחות הללו יגיע גם הוא למסקנה שטוב למדינה — אם איננה יכולה לספק את הצרכים של משפחות אלה, שבחלקם הזכרתי — לא לדרוש קודם כל לעשות את כל המאמצים, מבחינת האמצעים, לספק לילדים הקיימים את הצרכים היסודיים ורק לאחר מכן יהיו לנו רשות וזכות לפנות למשפחות אלה בבקשה להגביר את הילודה.

אשר לסעיפי הצעת החוק: בסעיף 10(2) הוסמך ממונה על תחנת משטרה להאריך תקופת מעצרו של קטין עד 18 שעות. בנקודה זו הייתי תובע את אישורו של מפקד הנפה כסמכות גוספת על סמכות הממונה על תחנת המשטרה.

בסעיף 11 קובעת ההצעה, שהממונה על התחנה יודיע על מעצר קטין להוריו, ובמקרים מיוחדים רק

היא לא רק של המוסדות האלה, אלא של השירותים בתוך המסגרת שהנוער חי בתוכה וצריך לחיות בתוכה.

הבעיה היא גם כן בעיה של כוח-אדם, וזו אולי אחת הבעיות הקשות ביותר. למעשה, גם החוק הזה יצריך תוספת של כוח-אדם. אם מעלים את גיל המבחן אצל הנוער — אצל הנוער הדבר כבר קיים — יהיה צורך פחות-אדם נוסף. לצערנו, אין לנו די כוח-אדם גם בתחום זה. גם כוח-האדם המצוי בתוך המוסדות השונים איננו תמיד ברמה הרצויה. בכלל, תפקיד של מודריך איננו מקצוע. יש צורך למצוא דרך שאנשים יקבלו על עצמם תפקיד זה ויוכלו אחר-כך לעבור לתפקידים אחרים. יש גם צורך לטפח שכבה של אנשים שיראו בטיפול בנוער הזה אידאלי בחיים, שאיפה שכדאי למענה להקדיש זמן וחלק מן החיים.

חברי הכנסת הנכבדים. סיעתי, כמובן, תתמוך בהעברת החוק לוועדה. החוק הזה מבטא במידה רבה את ההתפתחויות שחלו בתחום זה וגותן להן גושפנקה. הקמת בית-משפט לנוער ושופטים מיוחדים המתמחים בתחום זה, רוכשים ידע ונסיון ומפתחים גישה מיוחדת והבנה מיוחדת — זה דבר חיובי. לא פעם התנהל, גם מעל הבמה הזאת, ויכוח אם טוב שיהיו בתי-משפט בעלי התמחות מיוחדת. אני זוכר את הוויכוח שהתקיים על בתי-דין לעבודה. העניין הזה אמנם שונה במקצת; שום דבר לא יכול להיות זהה. בתי-משפט אלה הם חלק בלתי-נפרד מבית-המשפט הכללי והשופטים מתמנים לפי אותם כללים הכלולים בחוק השופטים. אבל גם בית-משפט לנוער הוא דוגמה לספציאליזציה. טוב ששופטים יתמסרו לתחום מסוים, ילמדו אותו, יזדהו אתו וירכשו נסיון והבנה. על כן אני מקדם בברכה את החוק הזה. נצביע בעד העברתו לוועדה. שם ודאי נוכל להתווכח על הסעיפים השונים שבו.

היו"ר י. נבון:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת בן-פורת, ואחריו — לחבר-הכנסת זר.

מרדכי בן-פורת (המערך, עבודה-מפ"ם):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. בדברי אתייחס להצעת חוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול), תשכ"ט-1969; מאחר שאיני מכיר בצורך בחקיקה זמנית בפקודת העבריינים הצעירים, לא אתייחס אליה.

עצם הבאתה של הצעת חוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול) עתה, עשרים-ושתיים שנה לאחר הקמת המדינה ובתקופה החמורה שאנחנו חיים בה, מעוררת גאווה ומעמידה את ישראל בשורת המדינות המתקדמות בעולם בשטח זה. זכה משרד הסעד, זכה רש הסעד שהביא את הצעת החוק הזאת, המהווה גולת כותרת בהתפתחות הטיפול בעבריינות הנוער והשפיטה. טוב שישראל זכתה שהצעת חוק זו תתקבל לפני שהתקבלה הצעה דומה באנגליה. אנגליה, המעצבת דמות של מדינת סעד, הגיעה למסקנה זו רק עתה והצעת החוק שהוגשה לפירלמנט ולבית-הלורדים נמצאת שם עדיין בדיון.

המתעמק בהצעת החוק שלנו ומנסה לתאר לעצמו את מימושה יודע מה הם הסכומים הגדולים שיש להשקיע לקיומם של אותם סעיפים תמימים לכאורה.

— חוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול); חוק לתיקון פקודת העבריינים הצעירים (בן-פורת); הצהרת אמונים של חברי-הכנסת ד. בן-גוריון (נבון, בן-גוריון) —

שופטינו בוודאי ירבו להשתמש בסעיף 20(א) (1) ויצוו להחזיק את הקטין במעון לצרכי הסתכלות. רצוני לשאול: האם מוכנים המבנים וכו'-האדם לכך? האם אנו ערוכים כבר להחזקת קטינים וקטינות להסתכלות באגפים נפרדים המתחשבים בקטין ובגביר? אני שואל שאלה זו מאחר שאני מחשיב ביותר שלב זה של הסתכלות. מעונות כאלה חייבים לקום בחמישה-שישה מקומות בארץ. מה המצב בשטח זה?

סעיף 26 מפרט את דרכי הטיפול בקטין להבדיל מענשים. הוא מצוין דרכי טיפול וחינוך. אם כך, ואני מתייחס לסעיפים קטנים (4) ו-(5), אם הנהתי צודקת שזה טיפול, יש למסור את הסמכות לקביעת אורך התקופה או חידושה לממונה על המעונות או לוועדת השיחוררים או לשניהם גם יחד ולא לשופט. טיפול פירושו מעקב והשגחה תוך כדי החזקה במעון, ומניין לשופט לחזות מראש את תוצאות הטיפול על מנת לקבוע מראש את התקופה הנדרשת?

בכפוף להערכתי בתחילת דברי, אני פונה אל כבוד השר בשאלה: האם משרדו הביא בחשבון כי סעיף 39, המפרט תחומיו של קצין מעקב, מצריך תקציב מיוחד, ואולי מעונות מסוג מיוחד, בהם יתגוררו בחורים בגילאי 17-18, אשר משפחה אומנת לא מתאימה לקלטם, כי גם מעונות קיימים לא יפתרו בעייתם? האם משרדו ערוך גם לכך כדי לעזור לאותו קצין מעקב?

בסיכום רוצה אני להזהיר מפני שתי אשליות. האשליה הראשונה, שכל הרשויות המקומיות, בתקציביהן הקיימים ובאופן היערכותן כיום, תוכלנה ליטול עליהן את מניעת העבריינות ואת הטיפול וההשגחה. יעידו על כך הקשיים שבהם נתקל חוק הטיפול וההשגחה והיחסים שעדיין לא נוצרו בין משרד הסעד לבין הרשויות המקומיות.

ואני מזהיר גם מפני אשלייה שנייה — בעניין המעונות. ביצועו של חוק זה מצריך מקלטים, בתי-מעצר עם חלוקה לפי גילים — עד גיל 15 ומגיל 15 ועד גיל 18, כפי שהחוק גם מפרט, מעוני הסתכלות פתוחים ונעולים. אשמח אם כבוד השר יפרט את הנעשה בתחום זה, אם הוא ערוך ומוכן לכך, לקראת אישורו של החוק.

לקצין המבחן. כאן רצוני לשאול: לשם מה להודיע לקצין המבחן? האם יכול קצין המבחן בשלב זה לנקוט אמצעים שיסייעו בידי הקטין? מה יעשה בהודעה זו? אין לו מקלט ומני לקטין עד אשר יינתן לו טיפול ותהיה פנייה לסעד. קצין מבחן כזה שהממונה על התחנה פונה אליו ביום שישי אחרי-הצהריים או בליל-שבת בחצות — מה יעשה? האם לא מעמיסים על מצפוננו מעמסה שאינו יכול לשאת בה, כי אנחנו לא נתנו לו את האמצעים הדרושים? הוא אינו רשאי להזמין את הקטין לבידור, כי אינו מוסמך כל עוד לא הטיל עליו זאת בית-המשפט. סעיף זה טוב והוא יכול לפעול רק ברגע שאנחנו נותנים לקצין המבחן את האמצעים הדרושים לביצוע.

בסעיף 12 נזכרו סדרי הדיון בחוק הסעד, ובהם מתיר החוק הכנת תסקיר אף ללא צו של בית-המשפט. לשם הכנת תסקיר יש לערוך, בין היתר, ביקור בביתו של הקטין. קציני מבחן יודעים לספר שלא תמיד נוח ביקור זה ולא תמיד הם יוצאים ממנו ובידם המידע ההכרחי, משום שהם מבקרים בדרך כלל בבית שבו מספר הילדים רב, ברוך השם, כאשר האשה מכבסת והאב לפעמים תוך כדי הביקור מכה את האשה. לכן אין זה רקע נוח לקציני המבחן לקבל את המידע הדרוש להם מן הקטין. לפעמים מבקש קצין המבחן להזמין אליו את הנער לשיחה רגועה במשרדו. סמכות זו לא ניתנה לקצין המבחן ומוטב להעניק לו אותה, אולי בכפוף לסעיף זה.

אני מבקש את סליחתכם על שאני נכנס לפרטי החוק, אולם אני עושה זאת משום שאיוני חבר הוועדה, אשר תדון בהצעת החוק, ואני גאלץ לבן לפרט את דעותי ואת הדברים שאני מאמין בהם.

סעיף 19(ג) מרשה להורה הקטין או לידידו הקרוב להגיש בקשה ולחקור עדים. רצוני לשאול את מציני החוק: מה זה ידיד? בהעדר הגדרה בחוק — גם בחוק זה וגם בחוק אחר לא ראיתי הגדרה כזאת — האם גם סרסורה של נערה המואשמת בונות יכול לשמש כידיד ויכול להופיע בבית-המשפט? האם שותף לעבירה, שאין נגדו הוכחות, גם הוא יכול לשמש כידיד? לכן, לדעתי, יש לקבוע מפורשות מיהו ידיד ומי מוסמך לקבוע זאת.

ב. הצהרת אמונים של חברי-הכנסת ד. בן-גוריון

דוד בן-גוריון (הרשימה הממלכתית): מתחייב אני.

היו"ר י. נבון:

אני מאחל לך בריאות טובה ואריכות ימים.

היו"ר י. נבון:

לפני שאמסור את רשות הדיבור לנואם הבא, אבקש את חברי-הכנסת דוד בן-גוריון, שטרם מסר הצהרת אמונים, לעלות על הבמה ולהצהיר את הצהרת האמונים. אקרא לפניו את נוסח ההצהרה והוא ישיב "מתחייב אני". וזה נוסח ההצהרה: "אני מתחייב לשמור אמונים למדינת ישראל ולמלא באמונה את שליחותי בכנסת".

חברת ה' ישיבה ט"ו

— חוק הנוער (שפיטה, ענישת ודרכי טיפול); חוק לתיקון פקודת העבריינים הצעירים (גבול, זר, ביבי) —

ג. חוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול), תשכ"ט—1969;

חוק לתיקון פקודת העבריינים הצעירים, תשכ"ט—1969

(המשך הדיון)

ה"ר י. גבול:

בצלם' אלהים. לכך דרושים כלים, אנשים מתאימים, שלצערני לא קיימים כיום במידה מספקת במעונות הקיימים.

לדעתי יש צורך לקבוע ועדה שתבדוק את המצב הקיים במעונות, לסוגיהם השונים. אנחנו זוכרים את הכתבות המרובות שהופיעו בעתונות על מעון הבנות "צופיה". נכתבו דברים מזעזעים ומחזיקים, ולצערנו עד היום לא שמענו ממשרד הסעד ומשרד הסעד מה חושבים לעשות כדי למנוע אסון גדול יותר. יש לגבש הצעות שיובאו בפני מוסדות מוסמכים, לתיקון ושיפור התנאים, למען הפוך את המעונות למוסדות מחנכים, המחזירים את העברין הצעיר למוטב, ועל-ידי כך אולי לעזור למוכי גורל אלה.

חברי הכנסת, יש צורך בחוק הנדון; יש צורך בהליכים משפטיים תקינים לגבי העבריינים. אני בטוח שב-וועדה שאלה יועבר החוק יושם לב להערות שנשמעו בבית על סעיפים אלה או אחרים, שחברי כנסת התייחסו אליהם. אבל הבעיה העיקרית נשארה ותישאר המצב הקיים. לזה יש צורך בהקדמת תרופה למכה. רק בדרך זו נשיג תוצאות חיוביות. היא צריכה להתבטא בידיעה, בטיפול מונע לפני הסנקציות המשפטיות, בפעולה ענפה במרכזי העונג, הצפיפות והבערות, טיפול נמרץ בתופעות ההיעדרות מבית-הספר, הקמת כיתות לילדים חריגים, הפעלת העובדות הסוציאליות, מדריכים מתאימים ומסור, רים, מועדונים לנוער, עזרה גדולה יותר לנצרכים ותיאום הרשויות המטפלות בבעיה.

נראה לי שאם נשים לב וניתן דעתנו לפעולה מונעת לבעיה זו, בודאי ובוודאי שנדקק פחות להליכים משפטיים ולחוקים הבאים להעניש את העבריינים הצעירים, במקום למנוע את הידרדרותם לעולם הפשיעה.

ה"ר י. גבול:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת ביבי, ואחריו — לחבר-הכנסת אבנר.

מדרכי ביבי (המערך, עבודה—מפ"ם):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. הצעת החוק, שהביא לפנינו כבוד שר הסעד, הצעה חשובה היא. אך מקווה אני שלא יאשימוני בפסימיות אם אומר שבכל זאת אין בה כדי לתת תשובה אפילו על חלק של הבעיה ושורשיה. אינני משלה את עצמי כלל ועיקר שמשרד הסעד יוכל — ולא מפני שאין לו הרצון לכך — לקדם את הבעיה הזאת בצורה ממשית בלי שתיתרם כל החברה הישראלית לפתרונה, כי כך הדבר לא רק בישראל, אלא בכל העולם. ועל כך אני מלין.

הבעיה היא בעיה של התנגשויות בין תרבויות וערכים. ובחברה כחברתנו, שבה רבות ההתנגשויות ורבים סוגי ההתנגשויות, אין תימה שגם מתרבה הפשיעה. עובדה היא שבחוגים הערכיים שישנם בתוך החברה הישראלית, חוגים ערכיים כמו חוגים דתיים, חוגי ההת-יישבות העובדת וכו', אין פשיעה רבה כפי שהיא קיימת ביתר החוגים. משמע שכאשר הערכיות בחברה

ועתה נמשיך לדון בסעיפים לסדר-היום שדנו בהם קודם. רשות הדיבור לחבר-הכנסת זר, ואחריו — לחבר-הכנסת ביבי.

מדרכי זר (המערך, עבודה—מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. חוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול) הוא אחד החוקים הרגישים, היחידים אומר: אחד החוקים הקשים, בהיותו נוגע בבני נוער שהגורל התאכזר אליהם. רצוני להתייחס בעיקר לדרכי הטיפול בנוער זה ולסיבות היווצרות המצב הקשה שבעטיו אנו מזדקקים לחוק הנדון.

למען האמת, הבעיה היסודית העומדת לפנינו היא בעיה חברתית. מקורה בפגמי החברה, בקיפוח הקיים כלפי משפחות מעוטות היכולת, שמקרבן בעיקר צומח הנוער העברייני, במיעוט הדאגה של החברה להבטחת תנאי חיים חברתיים וכלכליים נאותים לקיומו של בית שיבטיח סביבה אנושית המספקת את הצרכים המינימליים, בעיקר למשפחות מרובות הילדים, כדי למנוע הידרדרות הנער והנערה לדרך הייסורים של פשיעה כלפי עצמם וכלפי החברה.

הבעיה החמורה במיוחד בדיון זה על בעיות עבריינות הנוער היא העלייה התלולה במספרם של בני הנוער העבריינים ובמספר העבירות המבוצעות על ידם. דין-וחשבון משטרת ישראל משנת 1968 מצביע על מצב מחריד בנדון. משנת 1967 ועד 1968 יש עלייה ב-11% במספר העבריינים הצעירים בגילאי 9—16 לבנים ועד 18 לבנות. דין-וחשבון זה מראה שבשנת 1968 גדל מספר העבריינים מ-5,510 ל-10,995, ובעוד שהאוכלוסיה הכוללת של ישראל גדלה באותה תקופה ב-32%, גדל מספר העבריינים הצעירים כמעט ב-100%.

חומר עוד יותר הוא מספר העבירות שבוצעו על-ידי העבריינים הצעירים. מספר העבירות גדל מ-8,533 בשנת 1959 ל-21,268 עבירות בשנת 1968 — גידול ב-150% בעשר השנים האחרונות.

חברי הכנסת, הבעיה החברתית הטמונה בעבריינות הנוער מזדקקת במיוחד בראותנו שהרוב המכריע של העבריינים באים מהשכבות העניות, מעוטות היכולת ומרובות הילדים בקרב החברה. המסקנות הן ברורות: המקור לצמיחת עבריינות הנוער הוא העונג, מיעוט ההכנסה של המשפחה, חוסר יכולת לדאוג לצרכיהם החיוניים של הילדים במשפחה, תנאי דיור צפופים, שהם בדרך כלל מנת חלקם של תושבי הפרברים ועיירות הפיתוח. רמת החיים הנמוכה מביאה גם לנשייה מבית-הספר לפני סיום חוק הלימודים היסודיים, לעויבת הבית ולהי-דרדרות למדרון הפשיעה.

אדוני היושב-ראש, קיימים במדינה מעונות לקליטת עבריינים אלה. רובם ככולם נמצאים במבנים רעועים וקודרים, שאינם מתאימים למטרה אשר לה הם מיועדים. אין המעון ממלא למעשה את תפקידו ביצירת אווירה חינוכית ופעילות קונסטרוקטיבית, אשר יש בכוחו לטפח את התכונות החיוביות המצויות אצל כל אדם שנוצר

— חוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול); חוק לחיקון פקודת העבריינים הצעירים (ביבי, נבון, אבנרי) —

אין אחריות הדדית בחברה, הנזקים אינם חלים רק על הצד החלש שבה; הם בהכרח חוזרים אל הצד החזק.

ועוד, ברשותך אדוני היושב-ראש, שתי הערות לחוק, שכשלעצמו חוק טוב הוא. הייתי מבקש שהוועדה תיתן דעתה על סעיף 8 (א) לחוק האומר: "בית-המשפט לנוער יקיים, ככל האפשר, את דיוניו במקום שלא מתנהג לים בו משפטים אחרים, או באותו מקום אך לא באותו זמן". משמע, שאם יש בית-משפט במקום מסוים, שבו מתנהגים משפטים רגילים בשעות שלפני הצהריים, את הנער העברייני צריך יהיה לשפוט בשעות הערב ולא בשעות היום, שהן שעות העבודה הרגילות; או — ואיני יודע אם יש נהוג כזה — יהא צורך לשפוט אותו בשעות הלילה. אני חושב שדבר זה אסור ואין לעשותו. בין כל האמצעים, ובין כל הביזבוזים במשרדי הממשלה, צריכים להימצא האמצעים לפתרון בעיה זו.

יודע אני שאין שופטי נוער בכל עיר ועיר בישראל. יודע אני שאין בתי-משפט לנוער בכל מקום בישראל. אבל אנו מוציאים די מיליוני לירות על דברים של מה בכך, ואילו על דברים, שהם ציפור-נפשה של החברה, איננו יודעים לאזור כל כוחנו, כדי לגבור על החולשות שבה.

סעיף 10 לחוק אומר: "קטין שלא מלאו לו ארבע-עשרה שנה לא יוחזק במעצר ללא צו של שופט לתקופה העולה על שש שעות; אולם באין אפשרות להביא את הקטין לפני השופט תוך הזמן האמור, רשאי הממונה על תחנת המשטרה להורות על המשך מעצרו עד שמונה-עשרה שעות נוספות, אם הדבר דרוש לשם בטחון הציבור". אני שולל סעיף זה. איני סבור שצריך להחזיק נער במשטרה תקופה ארוכה כל-כך. התקופה צריכה להיות קצרה ככל האפשר. שוב, יודע אני שלא בכל עיר יש שופט, שאפשר להביא לפניו את הנער תוך שעות ספורות. אבל במסגרת הכללית הקיימת אפשר ואפשר למצוא פתרון גם לבעיה זו, שקטין לא יוחזק במעצר יותר משעות ספורות בלבד; ובשום פנים ואופן אין להשאירו במעצר במשטרה, או במקומות אחרים כפי שייראה לממונה על תחנת המשטרה.

אדוני היושב-ראש, אני תומך בהעברת הצעת החוק לוועדה. ואני תקווה ששר הסעד יוכל לממש את תוכנה האנושי של הצעת חוק זו כדי להביא לחברה יותר מזור.

ה"ר י. נבון:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אבנרי, אחרון המשתתפים בדיון זה.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. הייתי רוצה לנעת רק בנקודה אחת המתייחסת להצעת חוק זו, והיא — הרכב בית-המשפט.

נשאלת השאלה, כבוד השר, האם אין צורך להפריד בכלל את הטיפול בעברייני הצעיר ממערכת השיפוט הכללית? כפי שצויין בדברי ההסבר, יש מדינות בעולם — דווקא מן המתקדמות שבהן, כמו שבדיה ודנמרק — ששם נמסר הטיפול בעברייני הצעיר למוסד מיוחד, שאינו בגדר בית-משפט. דרך זאת נראית לי מאוד; מפני שנדמה לי, שיש משהו פסול בכך, שבכלל מביאים עברייני צעיר לדיון בפני מוסד הקרוי בית-משפט; כי למעשה על-ידי כך

עולה, הפשיעה יורדת. ולהיפך. עובדה היא שככל שמדינת ישראל מתרחקת מימי הערכיות שלה, מימי הפאר של החלוציות והחינוך החלוצי, אנו עדים יותר ויותר לתופעות של הידרדרות חברתית בקרב הנוער.

החברה שלנו, לצערי, הורסת — מדעת ושלא מדעת — על-ידי הוילול בערכים שבה, על-ידי חוסר החינוך המספיק לערכים, את ערכיו של הנוער, המוצא את פורקנו בעבריינות.

השר חזר כמה פעמים על הצורך לטפל בשורשי הבעיה. אדוני השר, אני מסכים בכל לבי שיש לטפל בשורשי הבעיה. אבל היכן שורשי הבעיה בחוק הזה? כלום אנו מוצאים אותם בו? הרי חוק זה למעשה מטפל בבעיות טכניות-פורמליות; כמעט אין הוא מטפל בדבר אחר. שורש הבעיה הוא מצבו החברתי של העם. שורש הבעיה הוא, באיזו מידה החוקים נוטלים לעצמם את כל מה שהם רוצים, ואילו החלשים אינם יכולים ליטול את המעט שהם צריכים. זהו אחד משורשי הבעיה ומוקדיה החשובים ביותר. כלום חברתנו עונה על כך? לא ולא. הייתי אומר אפילו לא באלף רבתי.

היכן מידת האחריות ההדדית של מי שיש לו כלפי מי שאין לו? האם הדבר מתבטא בתקציב משרד הסעד? האם הוא מתבטא בתקציב המדינה, על כל שלוחותיו? גם על כך אני עונה בלאו.

זהו כתב אשמה חמור שהחוק הזה מעלה בעקפין כלפי החברה הישראלית כולה, ואין עונה לו. הפער הולך וגדל בחברה. והתנאים ילכו ויתמירו. כאשר אני פותח לעתים את מקלט הרדיו ושומע את ההודעות על נערות בנות 13—14 ו-16 שברחו מביתן ומשפחותיהן מחפשות אחריהן, שואל אני את עצמי: מי אשם בכך? האם לא כלולו אשמים בכך? לצערי, לצערי הרב, תופעה זו הולכת ומחמירה. ומי כשר הסעד יודע עד כמה היא הולכת ומחמירה. והיכן התשובה? היכן התשובה בשיפור המעונות ובטיב המעונות? איני מתכוון להגדלת ההיקף של המעונות. איני מעמיד את הבעיה על חודה הטכני בלבד. שואל אני: מה תוכן נותנים אנו למעונות אלה? באיזו מידה נותנים אנו לנוער הנזקק להם אותו טיפול שיוציא אותו מן הסבך שאליו נקלע? קשה לי לומר, שאכן קיים תוכן מן המעונות. אני יודע שבלי תקציב גדול לא יבוא הדבר על פתרוננו. משום כך כרצתי את הבעיה בבעיה התקציבית הכללית.

מה יעשה קצין המבחן כאשר יגיש את התסקיר, ויהיה התסקיר המעולה ביותר והאובייקטיבי ביותר, כאשר לתסקיר זה לא יהיה כיסוי במציאות, ולא יהיה טיפול נאות באותו נוער הדורש טיפול כזה? נדמה לי שאם לא יהיה הטיפול מלא, אם תהיה פירצה בחוליה אחת, השרשרת כולה עלולה להישבר.

איני משלה את עצמי, שבדיון עקיף על חוק זה נוכל לפתור כל מלוא הבעיה. אבל אנו חייבים לתת את דעתנו על כך השכם והערב, דבר שאיננו עושים אותו כיום.

חברה שתעשוק את ענייה, בהכרח תינזק גם היא מעושק זה. האיש שמוכן לקנות לו את הרכב המפואר ולחיות בתנאי חיים היפים והטובים ביותר, — אם לא יבין מבוזו ואינו וכספו לכלל החברה, אל ייפלא בעיניו אם גם לו יהיה בן עברייני; אל ייפלא בעיניו, אם מכונתו תינזק, ואל ייפלא בעיניו אם את ביתו יפקדו גנבים. אם

חברת ה' ושיבה ט"ו

— חוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול); חוק לתקון פקודת העבריינים הצעירים (אבנר, נבון, בורג) —

ולתקן מצב מסוים עד שיתקבל החוק הרחב, אשר יש בו כמעט חמישים סעיפים.

לדעתי, תעודה לשבח היא אשר הכנסת נתנה לעצמה — שלמרות ימי המתח, המתח הבטחוני אשר נמשך והמתח של מדיניות הפנים, אשר הגיע לשיאו המיוחד — מצאה הכנסת פנאי ונתנה את דעתה וגם את ידיעתה לעסוק בעניין הנוגע לכל אחד מאתנו; בו בדגש שאתה יוצא לרחוב, אתה יכול להיות שותף פסיבי, לכל הפחות, לאותם הדברים אשר הביאו לדון בחוק הזה, — האקצנט בשיקום, האקצנט בטיפול, הדגש החוק בחינוך. אני חושב שהוויכוח אשר היה כאן, אמנם בשיעורים, נתן גם שיעורים טובים לציבור, אשר פעמים הרבה — ועוד אעמוד על כך — חסרה לו התודעה של הבעיות הסוציאליות.

אין זה תמיד מודרני ולא תמיד נעים לדבר על אותם דברים אשר אדם, פעם בהכרח ופעם בתת-ההכרח, רוצה לדחוק לפינות בלתי-נודעות.

אני מצטער אישית ומבקש סליחה מאותם החברים, ביחוד החדשים, אשר השתתפו בוויכוח בישיבה הקודמת, על שלא יכולתי להיות נוכח במוסד זה. חלק מחברי הבית הגבוה היו עסוקים ב"מטבח" בימים עברו, ומשום כך לא זכרו להיכנס לאולם. ולכן יכולתי רק לקרוא את הדברים החשובים אשר נשמעו מפיו החברים הוותיקים והחדשים כאחד: חברת-הכנסת גרוסמן המכנהת כיושבת-ראש ועדת השירותים הציבוריים, ויש לנו מסורת של שיתוף-פעולה אתה; חברת-הכנסת סגה, אשר היא בבית הזה כמו "אלטנוילאנד" — "אלט-נוי" בעצמו; חברת-הכנסת הלוי, אשר תרם ממקצועו ומנסיונו לוויכוח הזה; שמענו גם את חברת-הכנסת אנקוריון, את המחנך חברת-הכנסת דוד קורן, שמענו גם על נסיונות שעשה חברת-הכנסת שלום כהן במעון לגור עבריינים, מרצונו הוא. ושמענו את אלה הוותיקים — ולא אמנה אותם — אשר השתתפו גם הם בוויכוח הזה.

טבעי הדבר, אם גם לא תמיד לטובת החוק גופו, שהוויכוח גלש לסעיפים היבשים, אל אותה מציאות מלאית מתיחות, מלאית מתח חברתי וכלכלי. בכל זאת אני מרוצה, מפני שלא נעשה עוול לחוק גופו.

כמעט כל הנואמים התייחסו להצעת החוק, אשר נעשתה עבודה רצינית בהכנתה, תוך התייעצות עם גורמים רבים. הבעיה אינה רק של אמצעי מנע, הבעיה אינה רק של חקיקה, הבעיה היא הכל יחד. אני חושב שאנו מוכרחים להתייחס למכלול של הבעיות.

עמדתו על אותם הדברים אשר משותפים בעולם המודרני בכל הארצות, וגם על ההבדלים אשר בהם מהשתנה המצב במדינה הזאת מן המצב במדינות האחרות. אודה ולא אבוש: לעובדה ההומנית של עלייה ול-עובדה ההומנית של קליטה נתתי משקל מיוחד, באשר אני חושב שזה דבר ספציפי במדינתנו; כל הצלחה היא הצלחה של החברה, וכל כשלון — אשר יש בו משום פליטה יותר משיש בו משום קליטה — כל החברה עלולה ועשויה לשלם על כך.

תוך כדי כך הבאתי לתשומת-לבכם עניין הקרוב ללבי כל הזמן, וזה העניין של משפחות מרובות-ילדים. כלל מקובל אצלי ואצל העובדים במשרד, ואני מקווה, גם אצל רוב רובם של חברי הכנסת, — שיעודים טובים יותר לעזור באמצעים למשפחה מרובת-ילדים, מאשר

הוא נתפס בגיל צעיר ב"מכונה" השיפוטית, ויש לו כל הסיכויים להישאר במגע צמוד עמה כל ימי חייו.

במוסדות המיוחדים שבשבדיה או דנמארק יושבים אנשי מקצוע. יושבים גם משפטנים; אבל בעיקר אנשי מקצוע, הערים במיוחד לבעיות של העבריינים הצעירים, ולא דווקא שופטים.

אם אין אפשרות להקים בישראל מוסד מעין זה, בכל זאת צריך לחשוב, אם הפתרון המוצע כשלעצמו הוא פתרון נכון. בדרך כלל אין אנו חסידים של בתי-המשפט שיושבים בהם מי שאינם משפטנים. סיעתנו התנגדה לבתי-דין לשכירות ולבתי-דין מיוחדים לעבודה, ומטעם זה. אבל נדמה לי שבמקרה זה, הטיפול בעבריינים צעירים, יש הצדקה לכך, שבית-המשפט יכלול לא רק שופט מקצועי, כי אם לפחות גם פסיכולוג ומחנך, ובזכות דעה שווה; כלומר לא כיועצים של השופט, כי אם כשותפים של השופט.

משפטן — טבעו לראות דברים בעיניים של משפטן. הוא מקבל לא רק הכשרה מקצועית של משפטן, אלא גם השקפת-עולם של משפטן. הוא רואה את הדברים מבחינת החוק, ולמעשה מבחינת החוק בלבד. שופט נוער בוודאי טוב יותר מבחינה זאת. אני מבין שזאת הכוונה של הצעת החוק — שיישבו בכל זאת שופטים אשר התמחו במיוחד בשטח זה. אבל אני חושב שאפילו שופט, המתמחה במיוחד בענייני עבריינות הנוער, איננו נהפך לפסיכולוג, איננו נהפך למשקם, איננו נהפך למדריך נוער.

גם הפרוצדורה צריכה להיות גמישה במוסד כזה. אם יושב פסיכולוג בהרכב של בית-המשפט, צריך שתיתן לו האפשרות להיפגש ביחידות עם העבריינים ולהגיש תסקיר לחבריו בבית-המשפט. אחרי הכל יש הבדל יסודי בין שפיטה של עברייני צעיר לבין השפיטה של עברייני בוגר, מכיוון שפה אין הבעיה של הרתעה. אני חושב שהכוונה של שפיטת נוער איננה להרתיע או להעניש, כי אם קודם כל שיקום, תיקון, חינוך. אולי היה זה צריך להיות גם לגבי עבריינים בגירים, אבל לצערי, עדיין רחוקים אנו מאוד מן הגישה הזאת במדינתנו.

ההצעה קובעת, לגבי מעצר קטינים בטרם משפט, שאפשר להביאם לפני שופטים אחדים. הייתי רוצה לבקש את השר לחשוב על כך שנית. מדוע? — מדוע לא תהיה לשופט נוער הסמכות הבלעדית לטפל גם בהארכת פקודת המאסר? חושבני שהארכת פקודת מאסר היא חלק מן התהליך הכללי של מנע העברייני הצעיר עם בית-המשפט. ואם הוא נתקל בשלב מוקדם זה בשופט שאין לו הבנה מיוחדת לעבריינות הצעירה, אלא גישתו לעברייני הצעיר היא כגישה ליתר העברייני המועד — עלול להיגרם נזק שאחר כך יקשה מאוד לתקנו.

אני מחייב, כמובן, את הצעת החוק כהתקדמות בדרך הנכונה, אבל נדמה לי שהיא רחוקה עדיין מלהגיע לנקודה הנכונה.

היו"ר י. נבון:

רשות הדיבור לשר הסעד, לתשובה.

שר-הסעד י. בורג:

אדוני הישיבה-ראש, כנסת נכבדה. ראשית כל, חן חן על ההסכמה אשר ניתנה לשתי הצעות החוק, שהאחת מהן כוללת למעשה רק סעיף אחד אשר בא לתקן

— חוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול); חוק לתיקון פקודת העבריינים הצעירים (בורג, אבנרי) —

הכנסת היא במה רמה מאוד, וברור שסוגיית העבריינות, שעד היום איש לא מצא לה תשובה ואיש לא מצא תגובה, מושכת מאוד לזיווכה שהוא פילוסופי וסוציולוגי כאחד. לא אנצל את השעה הזאת של יום רביעי, שהוא תמיד בהתחזרות ליום שישי בחורף — יום רביעי קצר — לא אנצל זאת כדי להתאר את הפילוסופיה שלי, אבל רצוני להעיר הערות אחדות.

עלי לציין שהיה כאן דבר מוזר; כל אחד דיבר על החברה, כל אחד דיבר על תקציב, כל אחד דיבר על משרד הסעד ואיש לא הזכיר שקיימים גם הורים, הורים הזקוקים להדרכה מיוחדת. אינני יודע מי אומלל יותר באותו מקרה שתיארה חברת הכנסת רויאל-נאור, בקשר לילדה שברחה מן הבית והלכה לאן שהלכה, וכמובן צריך היה "קול ישראל" להביא מיד את כל הדיעה הזאת ל"כל ישראל", במין הנאה כזאת שאינני יודע להגדירה. יש בפי מלים לועזיות חשובות למדי כדי להגדיר זאת, אבל אני מוכרח להימנע מהן. אומר רק שהיתה כאן איוו הנאה מיוחדת to spread it, "למרוח" מעשה טראגי של ילדה האומרת שהיא שונאת את הוריה. מי אשם כאן? — אולי ההורים? אולי הילדה? אולי המורים בבית-הספר שהיא ביקרה, אשר לא שמו לבם כאשר פסקה מלבקר בו? לא נשחק במשחק דואר, שכל אחד שולח לחברו את האחריות הסוציאלית למשהו. כולנו בספינה אחת — אחד נוסע בתא טוב יותר וחברו בתא פחות טוב, ועניין של מזל הוא, איך קנו את הכרטיס כשנולדו. על כן אני אומר שחייבים לתקן מה שאפשר לתקן, אבל יש לעשות זאת מעבר לאותה אהבת הסגס-ציה שמצויה לפעמים בשידורים מסויימים. בעבודה קהילתית טובה יש להדריך גם את ההורים, כדי שידעו כיצד להיות הורים. העניין הוא כלכלי, סוציאלי, פסי-כולוגי ואף פסיולוגי כאחד.

היה לי זיוכח עם שר סעד במשטר קומוניסטי. הוויכוח היה צריך להתנהל באמצעות תורגמן, והואיל וזה האחרון ידע גרמנית — דיברתי אני גרמנית והוא תירגם את דברי לשפה סלאבית. היה לי רושם שעמיתי מבין את השפה הגרמנית, והוא התאמת כאשר סיפרתי בדיוח על אדם שהיה בטיפול רפואי במשך שנה שלמה עקב צהבת, עד שנתברר שאינו צהוב אלא יפאני, והרופא לא נתן את הדיאגנוזה הנכונה. השר, עמיתי, צחק כבר כאשר סיפרתי את הבדיחה בגרמנית, עוד לפני שהיא תורגמה לשפה הסלאבית ההיא.

סיפרתי זאת אגב זיוכח על עבריינות, שהגענו אליו לאחר שאני שאלתי, בכל הנימוס שהוא מצווה על אורח במדינה זרה מסוג מסויים, והוא התאמת: אם לפי התי-אוריות שלכם נותן המשטר שלכם תשובה לכל הבעיות הכלכליות, מדוע ישנה עבריינות נוער? מדוע ישנה זנות? מדוע יש עוד דברים מסוג זה? אם האנליזה והדיאגנוזה של הדברים אומרות שהצד הכלכלי הוא האשם, ואם אתם אומרים שהמשטר שלכם מתקן את כל העיוותים הכלכליים — מדוע קיימות אותן התופעות שלפי התיאוריה שלכם הן תופעות-לוואי של משטר קפיטליסטי? תשובות היתה — יש השותים אלקהול. כשנתן לי תשובה זו והוסיף כי יש ההולכים לרקוד ריקו-דס מערביים, הפסקתי את הוויכוח באופן עדין, כי השאלה השנייה שצריך הייתי לשאול היתה — אם כן, מדוע שותים אלקהול?

שלם אחר כך בעד הכשלו של הטיפול החינוכי-החברתי. עזרה קונסטרוקטיבית למשפחה מרובת-ילדים חשובה מכל הטיפולים של קציני מבחן וקציני מעקב. בית-ספר חשוב ממעון, ומעון חשוב מבית-סוחר. זוהי חברה שה-מעלות בה הן לכיוון מטה: קשה לעלות וקל יותר לרדת. משום כך אנו מוכרחים לדעת מה היא חובתנו, בייחוד לאור אותה בחינה של משפחות מרובות-ילדים, אשר נטל ההיערכות החברתית על שכמן ולא תמיד הן יכולות לעמוד במעמס ובמאמץ הזה.

אולם רצוני לומר כי אני מסתייג מן המסקנות שהגיע אליהן חברי-הכנסת בן-פורת. בשום זמן מן הזמנים, ובוודאי לא עכשיו, אין השעה כשרה לתעמולה לצימצום הילודה. הערכתי היא שאתה עצמך היססת לומר את הדברים האלה. אתה תדבר על תעמולה לצימצום הילודה במשפחה בת שבעה ילדים, אולם ההשפעה של דברך תהיה על המשפחות שיש להן ילד אחד ולא תלדנה את הילד השני והשלישי. אני חושב שהחובה המוסרית היא לעזור לאלה שכבר נולדו, ולא תעשו מעניין זה עניין כלכלי גרידא. האחוז של משפחות מרובות-ילדים בבני-ברק גדול הרבה יותר מאשר בתל-אביב, והאחוז של משפחות מרובות-ילדים גדול הרבה יותר במאה-שערים מאשר באזורים אחרים של העיר ושל הארץ בכל זאת, תודה לאל — וכאן מותר לומר: תודה לאל, ואין זו מליצה —, אין האחוז של עבריינות במשפחות מרובות-ילדים אלה תואם אף במשהו את האחוז של משפחות מרובות-ילדים ביחסן ובנציגותן בעבריינות צעירים במקומות אחרים.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
מה האחוז בקיבוצים?

שר-הסעד י. בורג:

אינך מבהל אותי; יש לי בת נשואה בקיבוץ ושלשה נכדים, ולכן אני מוכן, בחפץ רב, בשם כל ברית הקיבו-צים, לענות לך אף ללא יפוי-כוח פורמלי.

הוזה אומר: לא המשטר הכלכלי לבדו, ולא מספר הילדים לבדו, אלא משטר חיים, השקפת-עולם — נכונה או לא-נכונה, מימינה לכת או משמאלה לכת — היא חלק חשוב מכך. זה הדבר שרציתי להביע: אל תשימו את הדגש האקסקלוסיבי בצד הכלכלי, כי החברה היא הרבה יותר מכלכלה.

אחדים מן החברים שדיברו כאן הסתמכו על סט-טיסטיקה. חבר-הכנסת סנה סבור שהיות ואני בימי מותח, גם איש, דיברתי בניחותא ודיברתי כחמים בנחת נשמעים, הרי אין הבעיה כבדת-משקל כל-כך בעיני. עלינו להביא בחשבון — וכאן אני רוצה לחזור על מספר אשר נדמה לי שנקבתי בפעם הראשונה — שהגידול של אחוז הילדים הקטנים בתוך האוכלוסיה בשנים האחרונות הוא גדול יותר מאשר גידול האוכלוסיה בכלל; במשך עשרים שנה גדלה האוכלוסיה של מדינת ישראל פי ארבעה, והאוכלוסיה של הילדים בתוך מדינת ישראל גדלה פי ששה. כלומר, מספר הילדים, ברוך השם, גדל ב-50% יותר מאשר הממוצע של גידול האוכלוסיה.

לכן כל המדבר על סטטיסטיקה של עבריינות וגידול עבריינות — ואולי גם היה גידול, צר היה על כל טרגדיה אישית —, מוכרח בכל זאת לראות את הדברים כהקשר אחד.

יודע אם מקבלים עכשיו 10 ל"י או 15 ל"י - ולא לשלם על כך מס הכנסה, מאשר לגור במוסד עם ילדים מפגרים או עם ילדים עבריינים. תוספת כסף לבדה לא תועיל, אף-על-פי שזה נחוץ. ואנו נאבקים על כל אחד ואחד שנראה בעינינו מוכשר, כדי שנוכל למשכו לעבודה במעון וכדי שיוסיף לעבוד במעון.

וביחוד נגרם עוול, לפי תיאורים שהם ברוך השם מיושנים, למוסד "צופיה". מוסד זה הוכיח בשנים האחרונות גדולות ונצורות בשיקום בנות סוטרות, ובתחום זה, אני חייב לומר, נעשתה עבודה נהדרת. חלק מהבנות שבאות לשם, באות כבר בדרגה נמוכה למדי עם סיכון רב ועם משכנתה אנושית כבדה ביותר, ובכל זאת יש אחוז ניכר של שיקום.

כבר הזמנתי את חברי ועדת השירותים הציבוריים, באמצעות יושבת-ראש הוועדה, לסידור במעונות אלה, על מנת לראות לא "כפרי פוטיומקין", אלא אותם דברים שאנו נאבקים עליהם ואותם דברים שאנו מתקדמים בהם.

בהחלטות זו רוצה אני לומר, כי בניגוד לשנים קודמות הצלחנו למצוא תשובה לכל צווי מעון שניתנים על-ידי השופט לבגים. קודם לכן, אותם מאות בגים שקיבלו צווי מעון מן השופט, מקום במעון ממשרד הסעד לא קיבלו. התגברנו בעניין זה על הקשיים, וכמעט כל צווי מעון לבגים מצאו תשובה. אשר לבנות, טרם מצאנו תשובה.

בכל המוסדות הקיימונו בתי-מלאכה כדי להקל את הדרך בחזרה אל החיים; כי מה הרווחת אם אתה שולח את הילד בחזרה לאותו בית ולאותה שכונה, שמשם יצא ושם נכשל? משום כך היתה בעינינו הקניית מקצוע חשובה ביותר. פתחנו במקום אחד או שניים, מה שקוראים באנגלית half way home - אדם שיצא מן המעון, אלא שעדיין איננו אישיות חזקה כל צרכה כדי להיות עצמאי, ואיננו רוצים לשלחו בחזרה לאותו בית שמשם בא, וכך בתנאים של חופש, כמוכן תוך פיקוח מסויים, הוא חי, מרוויח את לחמו, חוסך כסף, והנסיגות בעניין זה טובים למדי.

הגענו לכך, שכמעט שום עבריין צעיר אינו נשלח למעון בלי שעבר מהסדות שלבי הסתכלות. אנו מחשיבים עד מאוד את ההסתכלות הפדגוגית והפסיכולוגית, כי אם אין אנו מצליחים בהסתכלות, הרי הפסדנו את ההזדמנות האחרונה להחזיר למוטב את הבחור או הבחורה.

לפני שנתיים פתחנו מדרשה לעובדים סוציאליים חינוכיים, במגמה אחת לעובדים סוציאליים המועדים למוסדות למפגרים, ובמגמה שנייה לעובדים סוציאליים חינוכיים שיעבדו במוסדות לעבריינים צעירים. אנו רואים תועלת ורואים ברכה בעניין זה.

השתתפו בוויכוח זה כמה חברי כנסת אשר להם נסיון מוניציפלי רב מאוד בשרון ובאזורים אחרים של המדינה. רבותי, העניין של הרשות המקומית ועבודתה באותו תחום שעסקנו בו, בוויכוח עקיף ונוקב כאחד, אינו עניין ליחסים גרידא בין משרד הסעד לבין הרשות המקומית. זהו עניין הכרוך ביחסם של אנשי הרשות המקומית לבעיה: האם רוצים בניין לתפארת, או רוצים להציל בני-אדם. ואני מביע את התקווה, כי עצם העובדה שיושבים פה בעלי נסיון מוניציפלי רב, טוב ומבוך,

מורי ורבותי, העניין רציני מדי. יש אחוז מסויים של אנשים בעלי אישיות חלשה, והם נכשלים בכל משטר. מוכרחים להציל את המקסימום הניתן להצלה. אם אני קורא לפני כמה שבועות על גילוי מעשי רצח ופשע נתעבים בלוס-אנג'לס - האם משרד הסעד של ארצות-הברית אשם בכך? האם המצב הכלכלי הירוד של אלה אשר ביצעו את הפשעים הוא האשם בכך? נהי נא גלוי-לב: לכל סקטור יש חלק בהסברת העניינים; אבל אבקש דבר אחד, ולא אקרא את שמות חברי הכנסת וחברות הכנסת אשר אני מתכוון אליהם ברגע זה. אל נעשה חלוקה מסוג זה כפי שנעשתה בנאומים מסויימים, שכאשר מדברים על משרד הסעד, חברות קואליציה וחברי קואליציה נתפכים לאופוזיציה, אולם כשמדובר על שר האוצר, על תקציב ועל משרד האוצר - הם פתאום שוב חברי קואליציה נאמנים. אבקש לא לעשות פנקסות כפולה; אבקש לא לדבר על הקדשים קואלי-ציוניים כאשר יושבים בקואליציה. כל משרד ממשלתי הוא משרד ממשלתי, וכל שר נהנה מאמון הכנסת כל עוד האמון הזה ניתן. לכן אני מציע שגם חברי הכנסת הצעירים וגם חברי הכנסת הוותיקים ימשיכו להבא בקו שהצעתי - שבענייני סעד כולנו סיעה אחת.

חברי הכנסת סורקים הציע הצעה מיוחדת, שאני מבטיח לבדקה, - שמא על-ידי שיתוף בין משרד העבודה וצה"ל ניתן לכוון חוגים מסויימים, מתוך האוכלוסיה הספציפית שאנו דנים בה היום, לשיקום קונסטרוקטיבי. בכל לבי אבדוק את הדבר.

עלי להתייחס גם להערות אחרות שנשמעו בוויכוח זה. חברי הכנסת, הרבה פעמים כל אחד מאתנו, ואני אתכם יחד, קוראים בעתון על משפטים נגד סרסורי עבירה וסרסורי זנות, ואנו נבהלים מן הקלות היחסית של העונש שהוטל על אלה, שבעיני הם הסוג הגרוע ביותר בתברת שלנו. המחטיא גרוע מן החוטא והמחטיא בשדה הזנות - קללת דורות עליו, ואם לא נדע ליצור את האווירה החברתית המתאימה בקשר לכך, הפסדנו קטע חשוב של החזית החברתית שלנו. ושוב אני מזכיר ואומר, כי יש פינה אפלה בחברה, שם עניין הסמים, עניין הזנות ועניין הפשע נגנשים יחד, ואנו מצווים להציל את אשר ניתן להציל.

חלק מחברי הכנסת יודעים על הנסיון הטוב שאנו עושים במקלט לילה: יש משפחות המוכנות לקחת ילדה, שקצין המבחן מביא, על מנת שתמצא חום הבית במשפחה זו, דבר שלא מצאה בביתה שלה. כבר יש לנו מאה משפחות מסוג זה, והשירות טוב והעניין רב. אני מנהל משרד ומתן עם גורמים שונים כדי לגול חרפה מנהלית מרחובות ירושלים. האידור בין מורה ומערה, כשם שיש בו אור, כך הביא גם צל מסויים, ואנו ערים לשאלה זו, ואני מקווה כי תוך זמן קצר נוכל גם להקים מעון מיוחד ולהסיר בנות סוטרות מרחובות עד הקודש.

רצוני לומר, כי לפי דעתי ולפי ידיעתי נעשה עוול לאותם עובדי משרד הסעד, אשר עוסקים בעבודה קדושה במוסדות ובמעונות לעבריינים צעירים. רבותי, עד היום ועד בכלל, ואפילו בימי המיתון, היה שוק אשר נתן יותר הכנסה וביתר קלות לאדם הנר בתל-אביב רבתי מאשר לאדם אשר מוכן היה לגור בשרעם, במעון לילדים עבריינים. נקל לתת שיעור במתימטיקה - ואני

— חוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול); חוק לתיקון פקודת העבריינים הצעירים (בורג, אבנרי, קלינגהופר, ארבל-אלמחוליו, א. עופר, נבון) —

מלאכה לוקח לבית-החרושת שלו עבריון צעיר, בידעו שזהו בחור שנכשל, אבל הוא עוד לו גם במובן המשי-פחתי, והנסיגות שלנו טובים.

מורי ורבותי, אני רואה בוויכוח הזה ביטוי של צרה שהיא צרת כלולו. ברור שבועדה נטפל בפרטים, ואני מציע להעביר את שני החוקים לוועדת השירותים הציבוריים.

יצחק ה. קלינגהופר (גח"ל):
לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

שזונה ארבל-אלמחוליו (המערך, עבודה-מפ"ם):
לוועדה משותפת עם ועדת החוקה, חוק ומשפט.

שר-הסעד י. בורג:

לי אין שום זכות להתערב בריב הסמכויות בין הוועדות, ברם, אני רוצה לומר משהו, ואם אוכל לשכנע את חבר-הכנסת קלינגהופר — אשמח. אם לא — יש בתקנון הכנסת תקנה מה עושים ומה הדין כשמציעים ועדות שונות, ברם, אני רוצה להביא שני נימוקים, ואני מקווה שאשפיע עליך ועל חברים אחרים החושבים כמוך.

הבאתי את החוק הזה לכנסת, וללא ריב על סמכויות הועבר הוא לוועדת השירותים הציבוריים. ברם, ההוכחה ההיסטורית הזאת לבדה אין בכוחה לשכנע, ולכן אני רוצה להוסיף משהו: מתיירא אני — בכל הכבוד שאני רוחש לוועדת החוקה, חוק ומשפט, ושהיושב-ראש של סיעתי הוא זה שנים יושב-ראש שלה — שהיא עמוסה במקצת, ואולי עמוסה מאוד. לעומת זאת, לוועדת השי-רותים הציבוריים נצטרך להביא מנהלים של מוסדות. אני רוצה שתשמעו שם את מנהל "צופיה". הצטרכו להיפגש עם קציני המבחן, ואני מעוניין שהחוק יתקבל מהר. שולחן העבודה של ועדת החוקה, חוק ומשפט עמוס. לפי חוק הרציפות העברנו אליה הרבה חומר. לעומת זאת, שולחן העבודה של ועדת השירותים הצי-בוריים עמוס פחות, ולמען העניין אני מבקש שתסכים להעביר את שתי הצעות החוק לוועדת השירותים הציבוריים.

לממשלה בתור שכזו אין עניין לאיזו ועדה יועברו החוקים. אני הבעתי את דעתי.

אברהם עופר (המערך, עבודה-מפ"ם):
תחליט ועדת הכנסת.

הי"ר י. נבון:

האם חבר-הכנסת קלינגהופר מסיר את הצעתו?

יצחק ה. קלינגהופר (גח"ל):
עם כל הכבוד, אין בדעתי להסיר את הצעתי.

הי"ר י. נבון:

לפי התקנון, נעביר את העניין לוועדת הכנסת, והיא תחליט לאיזו ועדה יועברו הצעות החוק. אני ממעיד הצעה זו להצבעה.

הצבעה

ההצעה להעביר את הצעת חוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול), תשכ"ט-1969; ואת הצעת החוק לתיקון פקודת העבריינים הצעירים, תשכ"ט-1969, לוועדה שתחליט עליה ועדת הכנסת, נתקבלה.

תסייע לנו להחזיר את התודעה הסוציאלית. לאותם מקומות שעדיין לא הגיעה לשם.

אני מודה על האמת: עדיין לא נולד שר סעד שיהיה מרוצה מתקציבו, ואכן אני צריכים יותר כסף, ותוך שבועות מעטים נתראה גם בוויכוח זה, ברם הכסף לא יענה את הכל. כסף יכול לעשות הרבה, אולם יחד עם העובד הסוציאלי והעובדת המונעת והעבודה הקהי-לתית חייבים אנו להרים את המשא.

לחברת-הכנסת גו רוצה אני לומר: אני עומד להציע לממשלה הקמת ועדה ממלכתית לכל המכלול הזה של עבריינות צעירים. לפני שמונה-עשרה שנה היתה ועדה כזאת בראשותו של השופט ארגוט. חושבני, כי הגיע הזמן, שעוד פעם נתייחס לבעיה זו מבחינת השו-רשים, מבחינת האמצעים ומבחינת התקנות.

לחבר-הכנסת אבנרי, אשר סיים את הוויכוח, רצוני לומר: לדעתי, החוק שהצענו הוא פשרה טובה בין שתי המגמות — האחת, המגמה שהאתה הבאת משתי ארצות סקנדינביה, ששם יש טיפול מיוחד בעבריון הצעיר. אינני יודע אם מצב העבריינות שם בעל ממדים זעירים כל-כך, או מסודר כל-כך, שגלך אחריו.

נחיה גלוי-לב. קבענו שהמושג "קטין" מבחינת החוק הזה יחול על בחור ובחורה עד גיל שמונה-עשרה. נחיה גלוי-לב: הסבתא שלך או האמא של הסבתא שלך, חבר-הכנסת אבנרי, ככל היתה אמא בגיל זה ולא גידלה שום דור של פושעים.

אורי אבנרי (העולם הזה-כוח חדש):
גם אמא שלי.

שר-הסעד י. בורג:
בגיל שמונה-עשרה היא כבר היתה סבתא?

אורי אבנרי (העולם הזה-כוח חדש):
אמא.

שר-הסעד י. בורג:
בראון.

מה אני אומר? — מי שהוא בן שש-עשרה, שבע-עשרה, שבע-עשרה וחצי, חייב לדעת שיש משמעת במדינה, יש רשות שופטת במדינה, ולא מפני שהוא חייב לדעת את כל מונטסקייה על רגל אחת, אלא שאם לא יידע שעל כל עבירה עלול לבוא עונש, כי אז, במקום להקטין את מספר העבריינים, אתה מזמין עבריינות. לכן, בית-משפט לנוער וקריאה של שופט גנרל יש בהם פשרה בין המגמה של עונש בלבד ובין המגמה של חוסר כל עונש. בין שתי המגמות אנחנו מוכרחים למצוא את הדרך שלנו.

נדמה לי שגם חבר-הכנסת בן-פורת שאל על המושג "ידיד קרוב". הדבר קיים במשפט האנגלי. אצלנו בחוק אין זה קיים, אבל לשכת עורכי-הדין מצאה את המושג next friend. אלה יכולים להיות הורים, קרובים או אדם שאינו עורך-דין, אבל קיבל רשות מבית-המשפט. החשש שהעלית, שביית-המשפט יתן סמכות דווקא לסדרור להיות ידיד קרוב, הוא רחוק מן המציאות, כי יש צורך בשני תנאים: לדרושה רשות של בית-המשפט, והעניין צריך להיות לטובת הנאשם. אני חושב שתכנסת המושג הזה הוא דבר טוב. אנחנו עושים את זה בעבודה הסוצי-אלית על-ידי "אח בכור". בעל בית-חרושת או בית-

חוברת ה', ישיבה ט"ו, ח' טבת תש"ל (17 דצמבר 1969)
- מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת (נבון, ליאור) -

ד. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

מס רכוש וקדן פיצויים (תיקון מס' 6), תש"ל-1969,
שחזר מוועדת הכספים:

הי"ר י. נבון:

הישיבה הבאה - ביום ב' בשעה 16.00. ישיבה זו
נעולה.

הי"ר י. נבון:

נשמע הודעה על המסמכים שהונחו על שולחן
הכנסת.

מזכיר הכנסת ת. ליאור:

ברשות היושב-ראש, הנני מתכבד להודיע, כי הונח
היום על שולחן הכנסת, לקריאה שנייה ושלישית, חוק

הישיבה ננעלה בשעה 12.48.

נספחות

א. סדר-היום לשיבות י"ג – ט"ו

- א. חוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול), תשכ"ט – 1969 (קריאה ראשונה) – המשך הדיון ותשובת השר.
- ב. חוק לתיקון פקודת העבריינים הצעירים, תשכ"ט – 1969 (קריאה ראשונה) – המשך הדיון ותשובת השר.
- ג. חוק להארכת תוקף של תקנות-שעת-חירום (האר"כ גיל שירות מילואים), תש"ל – 1969 (קריאה ראשונה).
- ד. חוק להארכת תוקף של תקנות-שעת-חירום (אזורי בטחון), תש"ל – 1969 (קריאה ראשונה).
- ה. חוק להארכת תוקף של תקנות-שעת-חירום (השט"ח) המוחזקים על-ידי צבא הגנה לישראל – שיפוט בעבירות ועזרה משפטית, תש"ל – 1969 (קריאה ראשונה).
- ו. חוק רשות הר הזיתים, תשכ"ט – 1969 (קריאה ראשונה) – המשך הדיון.
- ז. חוק מבקר המדינה (תיקון מס' 5), תשכ"ט – 1969 (קריאה ראשונה).
- ח. חוק דיני החוזים (תרופות בשל הפרת חוזה), תשכ"ט – 1969 (קריאה ראשונה) – תשובת השר.
- ט. חוק הנוטריינים, תשכ"ט – 1969 (קריאה ראשונה) – תשובת השר.
- י. חוק יחסי ממון בין בני-זוג, תשכ"ט – 1969 (קריאה ראשונה).
- יא. חוק לתיקון פקודת הגזיקין (מס' 4), תשכ"ט – 1969 (קריאה ראשונה).
- יב. חוק לתיקון פקודת העדות (מס' 8), תשכ"ט – 1969 (קריאה ראשונה).
- יג. חוק לתיקון דיני העונשין (עבירות מרמה, סחיטה ועושק) (תיקון), תשכ"ט – 1969 (קריאה ראשונה).
- יד. חוק לתיקון פקודת המשקאות המשכרים (ייצור ומכירה) (מס' 2), תש"ל – 1969 (קריאה שנייה ושלישית).
- טו. חוק הבלו על סוכר (ביטול), תש"ל – 1969 (קריאה שנייה ושלישית).
- טז. החלטה בדבר תיקון טעות בחוק ההתגוננות האזרחית (תיקון מס' 2), תשכ"ט – 1969.
- יז. החלטה בדבר הארכת תקפן של תקנות 8-10 לתקנות-שעת-חירום (יציאה לחוץ-לארץ), תש"ח – 1948.
- יח. חוק חוקרים פרטיים ושירותי שמירה, תשכ"ט – 1969 (קריאה ראשונה).
- יט. חוק לתיקון דיני העונשין (שכר עבודה), תשכ"ט – 1969 (קריאה ראשונה).
- כ. חוק הגנת הצומח (תיקון מס' 2), תשכ"ט – 1969 (קריאה ראשונה).
- כא. חוק לתיקון פקודת בריאות העם (מס' 4), תשכ"ט – 1969 (קריאה ראשונה).
- כב. חוק לתיקון פקודת הרוקחים (מס' 3), תשכ"ט – 1969 (קריאה ראשונה).
- כג. חוק רשות הגמלים (תיקון), תשכ"ט – 1969 (קריאה ראשונה).
- כד. חוק הגימלאות לנפגעי פעולות איבה, תש"ל – 1969 (קריאה ראשונה).
- כה. חוק התיכונן והבנייה (תיקון מס' 2), תשכ"ט – 1969 (קריאה ראשונה).
- כו. חוק הגנת השכר (תיקון מס' 7), תשכ"ט – 1969 (קריאה ראשונה).
- כז. חוק לתיקון דיני העונשין (דרכי ענישה) (תיקון מס' 7), תשכ"ט – 1969 (קריאה ראשונה).
- כח. חוק התקציב (מס' 2) לשנת 1969/70, תש"ל – 1969 (קריאה שנייה ושלישית).
- כט. חוק המלווה לבטחון המדינה (תיקון), תש"ל – 1969 (קריאה שנייה ושלישית).
- ל. החלטה בדבר אישור הוראות בצו שעת חירום (שיעור תשלום חובה) (תיקון מס' 25), תשכ"ט – 1969.
- לא. החלטה בדבר אישור הוראות בצו שעת חירום (שיעור תשלום חובה) (תיקון מס' 27), תשכ"ט – 1969.
- לב. החלטה בדבר אישור הוראות בצו שעת חירום (שיעור תשלום חובה) (תיקון), תש"ל – 1969.
- לג. החלטה בדבר אישור הוראות בצו מס קנייה (סחור'ות ושירותים) (הטלת מס ושיעורו) (תיקון מס' 39), תשכ"ט – 1969.
- לד. החלטה בדבר אישור הוראות בצו מס קנייה (סחור'ות ושירותים) (הטלת מס ושיעורו) (תיקון מס' 42), תש"ל – 1969.
- לה. החלטה בדבר אישור הוראות בצו מס קנייה (סחור'ות ושירותים) (הטלת מס ושיעורו) (תיקון מס' 44), תש"ל – 1969.
- לו. החלטה בדבר אישור הוראות בצו מס קנייה (סחור'ות ושירותים) (הטלת מס ושיעורו) (תיקון מס' 47), תש"ל – 1969.
- לז. התייצבות הממשלה להחלטה לפני הכנסת.

ב. הצעת חוק הבלו על סוכר (ביטול), תש"ל-1969

1. ביטול

חוק הבלו על סוכר, תשי"ז-1957 (•) - בטל.

ג. הצעת חוק לתיקון פקודת המשקאות המשכרים (ייצור ומכירה)

(מס' 2), תש"ל-1969

1. החלפת סעיף 31

במקום סעיף 31 לפקודת המשקאות המשכרים (ייצור ומכירה) (1) יבוא:

31" סמכות למטור מחובת רשיון

על אף האמור בסעיפים 27 עד 30 רשאי שר האוצר לקבוע בתקנות תנאים למכירת משקאות

משכרים בסיטונות או בקמעונות או להעמדתם למכירה ללא רשיון, ואם עשה כן רשאי הוא להורות כי הוראות סעיפים 32 ו-37, כולן או מקצתן, לא יחולו, אם דרך כלל ואם על סוגים מסוימים של סיטונאים או קמעונאים.

ד. הצעת חוק התקציב (מס' 2) לשנת 1969/70, תש"ל-1969

3. תחולת החוק העיקרי

הוראות סעיף 4 לחוק העיקרי יחולו על תקציב הבטחון הנוסף.

4. ביצוע

שר האוצר ממונה על ביצוע חוק זה.

5. תחילה

תחילתו של חוק זה ביום תחילתו של החוק העיקרי.

1. תקציב בטחון נוסף לשנת 1969/70

נוסף על הסכומים שהממשלה רשאית להוציאם על-פי חוק התקציב לשנת 1969/70, תשכ"ט-1969 (2) (להלן - החוק העיקרי), רשאית היא להוציא בשנת הכספים 1969/70, לתקציב הבטחון כמשמעותו בסעיף 4 לחוק העיקרי סכום נוסף של 75,000,000 לירות (להלן - תקציב הבטחון הנוסף).

2. תיקון סעיף 2 לחוק העיקרי

בסעיף 2 לחוק העיקרי, במקום "8,148,900,000 לירות" יבוא "8,223,900,000 לירות".

ה. הצעת חוק המילווה לבטחון המדינה (תיקון), תש"ל-1969

1969 (3), במקום "300 מיליון לירות" יבוא "375 מיליון לירות".

1. תיקון סעיף 1

בסעיף 1 לחוק המילווה לבטחון המדינה, תשכ"ט -

ו. החלטה בדבר אישור הוראות המגדילות או המטילות היטלים

מס' 25), תשכ"ט-1969 (5), שכתוצאה מהן מוגדל היטל או מוטל היטל על טובין שהיו פטורים ממנו.

בהתאם לתקנה 3 לתקנות-שעת-חירום (תשלומי חובה), תשי"ח-1958 (4), מחליטה הכנסת לאשר אותן הוראות בצו שעת חירום (שיעור תשלום חובה) (תיקון

ז. החלטה בדבר אישור הוראות המגדילות או המטילות היטלים

מס' 27), תשכ"ט-1969 (6), שכתוצאה מהן מוגדל היטל או מוטל היטל על טובין שהיו פטורים ממנו.

בהתאם לתקנה 3 לתקנות-שעת-חירום (תשלומי חובה), תשי"ח-1958 (4), מחליטה הכנסת לאשר אותן הוראות בצו שעת חירום (שיעור תשלום חובה) (תיקון

(•) ס"ח תשי"ז, עמ' 120; תשכ"ה, עמ' 156.

(1) דיני מדינת ישראל, גוסס חדש 4, עמ' 74; ס"ח תשכ"ז, עמ' 104.

(2) ח"ת 49, עמ' 3.

(3) ס"ח 554, תשכ"ט, עמ' 82.

(4) ס"ח תשכ"ד, עמ' 175; תשכ"ז, עמ' 21.

(5) ק"ת 2421, תשכ"ט, עמ' 1860.

(6) ק"ת 2427, תשכ"ט, עמ' 1925.

ח. החלטה בדבר אישור הוראות המגדילות או המטילות היטלים

תש"ל-1969²), שכתוצאה מהן מוגדל היטל או מוטל היטל על טובין שהיו פטורים ממנו.

בהתאם לתקנה 3 לתקנות-שעת-חירום (תשלומי חובה), תשי"ח-1958¹), מחליטה הכנסת לאשר אותן הוראות בצו שעת חירום (שיעור תשלום חובה) (תיקון),

ט. החלטה בדבר אישור הוראות המגדילות או המטילות מס קנייה

(הטלת מס ושיעורו) (תיקון מס' 39), תשכ"ט-1939³), שכתוצאה מהן מוגדל מס קנייה או מוטל מס קנייה על סחורה שהיתה פטורה ממנו.

בהתאם לסעיף 3(ב) לחוק מס קנייה (סחורות ושי-רותים), תשי"ב-1952³), וסעיף 2(א) לחוק מסי מכס ובלו (שינוי תעריף), תש"ט-1949⁴), מחליטה הכנסת לאשר אותן הוראות בצו מס קנייה (סחורות ושירותים)

י. החלטה בדבר אישור הוראות המגדילות או המטילות מס קנייה

(הטלת מס ושיעורו) (תיקון מס' 42), תש"ל-1969⁶), שכתוצאה מהן מוגדל מס קנייה או מוטל מס קנייה על סחורה שהיתה פטורה ממנו.

בהתאם לסעיף 3(ב) לחוק מס קנייה (סחורות ושי-רותים), תשי"ב-1952³), וסעיף 2(א) לחוק מסי מכס ובלו (שינוי תעריף), תש"ט-1949⁴), מחליטה הכנסת לאשר אותן הוראות בצו מס קנייה (סחורות ושירותים)

יא. החלטה בדבר אישור הוראות המגדילות או המטילות מס קנייה

(הטלת מס ושיעורו) (תיקון מס' 44), תש"ל-1969⁷), שכתוצאה מהן מוגדל מס קנייה או מוטל מס קנייה על סחורה שהיתה פטורה ממנו.

בהתאם לסעיף 3(ב) לחוק מס קנייה (סחורות ושי-רותים), תשי"ב-1952³), וסעיף 2(א) לחוק מסי מכס ובלו (שינוי תעריף), תש"ט-1949⁴), מחליטה הכנסת לאשר אותן הוראות בצו מס קנייה (סחורות ושירותים)

יב. החלטה בדבר אישור הוראות המגדילות או המטילות מס קנייה

(הטלת מס ושיעורו) (תיקון מס' 47), תש"ל-1969⁸), שכתוצאה מהן מוגדל מס קנייה או מוטל מס קנייה על סחורה שהיתה פטורה ממנו.

בהתאם לסעיף 3(ב) לחוק מס קנייה (סחורות ושי-רותים), תשי"ב-1952³), וסעיף 2(א) לחוק מסי מכס ובלו (שינוי תעריף), תש"ט-1949⁴), מחליטה הכנסת לאשר אותן הוראות בצו מס קנייה (סחורות ושירותים)

יג. החלטה בדבר תיקון טעות בחוק ההתגוננות האזרחית (תיקון מס' 2),

תשכ"ט-1969

בסעיף 25(1) רישה לחוק ההתגוננות האזרחית (תיקון מס' 2), תשכ"ט-1969⁹), במקום "ט" יבוא "י" ובמקום "א" עד "ב" יבוא "א" עד "בב".

יד. החלטה בדבר אישור הארכת תקן של תקנות 8-10 לתקנות-שעת-חירום

(יציאה לחוץ-לארץ), תש"ח-1948

תש"ח-1948, לשנה נוספת, החל מיום כ"ב בטבת תש"ח (31 בדצמבר 1969) עד יום ג' בטבת תשל"א (31 בדצמבר 1970).

בהתאם לסעיף 5 לחוק לתיקון תקנות-שעת-חירום (יציאה לחוץ-לארץ), תשכ"א-1961, מאשרת הכנסת את החלטת שר הבטחון להאריך את תקן של התקנות 8-10 לתקנות-שעת-חירום (יציאה לחוץ-לארץ),

⁶ ק"ת 2457, תש"ל, עמ' 135.
⁷ ק"ת 2457, תש"ל, עמ' 136.
⁸ ק"ת 2476, תש"ל, עמ' 403.
⁹ ס"ח 562, תשכ"ט, עמ' 156.

¹ ס"ח תשכ"ד, עמ' 175; תשכ"ו, עמ' 21.
² ק"ת 2476, תש"ל, עמ' 406.
³ ס"ח תשי"ב, עמ' 344; תשכ"ב, עמ' 44.
⁴ ס"ח תשי"ט, עמ' 154; תש"ך, עמ' 18.
⁵ ק"ת 2427, תשכ"ט, עמ' 1923.

טו. קווי היסוד של תכנית הממשלה

השביעית - לרבות חוק הרשות השופטת וחוק זכויות האדם והאזרח.

בחוקים אלה יובטח שוויון מלא וגמור בזכויות ובחובות לכל תושבי ישראל, בלי הבדל מין, עדה, מעמד, לאום ודת.

יקויים חופש המצפון והדת.

יוסדרו חירויות האזרח, זכויותיו וחובותיו; יובטח חופש האיגוד והביטוי בעל-פה ובכתב. תוך שמירה על בטחון המדינה ועצמאותה.

יוגן המשטר הדמוקרטי מפני מעשי אלימות והתנכלות מתוך הקפדה על זכויות האזרח ועל תחומי הסמכות של הרשויות הראשיות: המחוקקת, השופטת והמבצעת.

יוגנו סודות המדינה והצבא וייקבעו סמכויות שעת חירום לבטחון המדינה.

פרק ג': עלייה, ישראל והתפוצות

העלייה לארץ היא צורך העם היהודי וצורך מדינת ישראל גם יחד. ולכן:

1. ממשלת ישראל תעשה בהתמדה להתרוממות קשרים אמיצים בין מדינת ישראל לבין כל הקהילות של העם היהודי בתפוצות. הממשלה תשתף מאמציה עם התנועה הציונית ואירגונים יהודיים אחרים לטיח פוח אחדותו והבטחת המשך קיומו הלאומי של העם היהודי, והעמקת הויקה של העם למולדתו ההיסטורית.

2. הממשלה תסייע בהתמדה לחינוך ולהתרחבותה של התנועה הציונית ולמילוי תפקידיה - הגברת העלייה לארץ, הקניית הלשון העברית להמוני בית ישראל, טיפוח התנועה החלוצית וקידום עליית ילדים וגו', הרחבת ההתיישבות, הכונת גו'ר וצעירים מארצות הגולה לשם חינוך והכשרה בישראל. הממשלה תחזק ידיה של התנועה הציונית - בפעולתה החינוכית הציונית להעמקת התודעה של אחדות העם היהודי, בטיפוח זיקת יהודי התפוצות למדינת ישראל ומאבק נגד כל גילוי של התכחשות לאומית, התבוללות וטמיעה, ובהתיישבות לימניה של ישראל במאמציה לבצר את מעמדה בזירה הבין-לאומית.

3. שיתוף-פעולה בין ממשלת ישראל לבין ההסתדרות הציונית יתגשם בהתאם לחוק מעמד ההסתדרות הציונית והאמנה שבין הממשלה לבין ההנהלה הציונית. הממשלה תסייע להגברת השליחות של מורים ומחנכים לעבודה חינוכית בגולה, לטיפוח התרבות וההווי של העם ותודעת מורשתו ההיסטורית.

4. הממשלה תעשה באורח שיטתי למיזוג עדות ועלויות. תובטח אפשרות שווה לבני כל העדות להשתלבות מלאה במשק, בחברה, בחינוך ובתרבות ובחיי הציבור וייעשה לסילוק פגרים כלכליים בין העדות.

5. למשפחות עולים מרובות-ילדים תינתן עזרה מיוחדת בתחומי החינוך, ההכשרה המקצועית והשיכון.

פרק א': משימות מרכזיות

במרכז פעולתה של הממשלה, המתייצבת לפני הכנסת השביעית, תעמודנה המשימות הבאות:

1. התמדה ביצירת התנאים החברתיים, הכלכליים והרוחניים, להגשמת ייעודה המרכזי של מדינת ישראל - קיבוץ גלויות העם היהודי במולדתו. החשת העלייה מכל הארצות ומכל שכבות העם, עידוד העלייה מארצות הרווחה, המרצת העלייה החלוצית.

2. מערכה מתמדת במאבק להצלתם של יהודים נרדפים והבאתם לחוף מבטחים, ומימוש זכותם לעלות ארצה.

3. חתירה מתמדת להשגת שלום בר-קיימא עם שכנינו, מושתת על חווי שלום; התעצמות והיערכות בטחונית להרתעת תוקפנות ולהדיפתה.

4. הגברת הקמתן של היאחזויות בטחוניות והתנחלות יות-קבע, כפריות ועירוניות, על אדמת המולדת.

5. פיתוח ירושלים בירת ישראל, חינוך איחודה, קיום שלמותה והגברת קצב איכלוסה.

6. פיתוח המשק, לפי תוכנון מקיף, להגברת כושר הקליטה של המדינה, חינוך - כדי לשאת בצרכי הבטחון - וקידומו לקראת עצמאות כלכלית, להיותו משק הנושא את עצמו; גיוס אמצעים, בארץ ובחוץ-לארץ, לצרכי העלייה, הקליטה והפיתוח.

7. שילוב בני כל העלויות בכל אפיקי העשייה הכלכלית והחברתית, והמרצת השתתפותם של בני העדות כולן בפעילות הציבורית - באחריות ובביצוע.

8. העלאת רמת החינוך, ההשכלה והתרבות של העם; התמדה בתחירה לקראת חינוך חינם כולל; עידוד התרבות והיצירה המקורית; טיפוח ההתנדבות החלוצית לשירות העם והמדינה.

9. התמדה במדיניות של תעסוקה מלאה ויצרנית; שקידה על רמת חיים הוגנת בהתאם ליכולתה המשקית של המדינה וקידום השכבות מעוטות האמצעים; הגברת פריון העבודה ותפוקת הייצור; טיפוח הכרת האחריות של העובדים ונותני העבודה למשק.

10. קידום המחקר הבסיסי והשימושי; יישום הישגי המדע והטכנולוגיה המודרניים בתיכנון המשק ובתהליכי הייצור תוך שיתוף פורה עם אנשי מדע ומקצוע; המרצת המחקר לגילוי מקורות נוספים של אנרגיה, מים, אוצרות טבע אחרים וקידום התכניות להמתקת מי הים.

11. הבטחת ערכי צדק חברתי, חירות האדם, אחריות לכלל, טוהר מידות; טיפוח יחסי כבוד הדדי בין אדם לחברו וביצור אשיות הדמוקרטיות.

פרק ב': חוקה למדינה

הממשלה תפעל לחקיקת חוקה למדינה בתקופת כהונתה של הכנסת השביעית. החוקה תושתת על חוקי היסוד הקיימים ועל חוקי היסוד שיתקבלו על-ידי הכנסת

פרק ד': חברה וכלכלה

5. ייעשה להמדרצ המפעלים לשיכלול שיטות הייצור ותהליכיו, ליישום חידושי המדע והטכנולוגיה ולקידום המחקר השימושי.
6. הממשלה תמשיך בחשיפת אוצרות הטבע וניצולם, ותהליכיו, ליישום חידושי המדע והטכנולוגיה ולקידום הטבע המקומיים.
7. הממשלה תסייע להעלאת רמת המלאכה ותעזור לבעלי-המלאכה ולבעלי התעשייה הזעירה בקידום מפעליהם, בכינון מוסדות שיווק ויצוא, במתן אשראי ובהקמת מבנים נאותים לבתי-המלאכה. הממשלה תעזור בפתרון הבעיות של המסחר הקמעונאי והזעיר.
8. הממשלה תשקוד על הבטחת איכות המוצרים התעשייתיים והחקלאיים ועיצובם, ועל מתן שירות נאות ויעיל לקהל הצרכנים.
9. ייעשה להמשך ההתיישבות החדשה, במסגרת התיכ-נון הלאומי הכולל. ישובי הספר יחזקו ויבוצרו כדי להגביר את כושר עמידתם בגבול. יושלם ביסוסם של הישובים הצעירים, יורחב כושר הקליטה של הישובים הוותיקים וייעשה לפיתוח המרכזים הכפ-ריים. יינתן עידוד לפיתוח ענפי תעשייה ביושבים החקלאיים ובעיירות הפיתוח. יימשך המאמץ להע-לות רמת שירותי החינוך והבריאות ולחיסול הפיגור בשיכון ביושבים החקלאיים.
10. יימשכו המאמצים לפיתוח מקורות מים גוספים ולייעול השימוש במים.
11. המדיניות של הממשלה בהתיישבות תהיה מושתתת על כיבוד הערכים החברתיים וזכות ההגדרה העצ-מית של המתיישבים בבחירת אורח-חייהם ועל הבטחת מעמדה הציבורי והחוקי של ההתיישבות השיתופית והפרטית. הממשלה תשקוד על פיתוח משקי העובדים בכפר ובעיר והרחבת ההתיישבות לכל צורותיה.
12. המדיניות החקלאית תהיה מכוונת לאספקת מזון סדירה לאוכלוסיה, להגדלת היצוא והייצור, לקידום המשק, ייעול ומיכונו המודרני ולשיכלול אפיקי השיווק. בהתאם לכך ייערך תיכנון היקף הייצור בענפיו העיקריים; במידת הצורך תדאג הממשלה להבטחת מחירי מינימום למוצרים החקלאיים. במדיניות המחירים למוצרים חקלאיים תודרך הממ-שלה על-ידי מדיניות הכלכלית הכללית.
13. הממשלה תעודד הליכת תושבי הערים ומרכזי הארץ לחקלאות ולאזורי פיתוח. תוגש עזרה לגרעיני נחל-ההתיישבותיים ותעשייתיים וייעשה לעידוד הנוער הלומד והעובד להצטרף לנחל. תוגש עזרה לכל תנועה חלוצית ולאירגוני ההתיישבות.
14. הממשלה תתמיד בפיתוח אזורי הארץ הבלתי-מאוכלסים, ותשקוד להפגות אליהם עולים חדשים בהתאם לתיכנון כולל. יובטחו התנאים להתערות מהירה של המתיישבים; תימשך מדיניות קרקעית מסייעת לאיכלוס אזורי הפיתוח, בהם יובטחו גם להבא עדיפות והקלות למפעלים ולכל יזמה קוגס-טרופית שיש עמה להחיש תיעוש, מלאכה ותעסוקה. תהיה שקידה על סיפוק צרכי התרבות של המתיישבים.

- מדיניות הכלכלית של הממשלה תהיה מכוונת להחשת ביסוסו ופיתוחו של משק הארץ, להיותו מסד להגשמת משימותיה הלאומיות והחברתיות של ישראל ומנוף להתקדמותה לקראת עצמאות כלכלית, כשמשק נוסא את עצמו.
- הממשלה תרכז את המאמץ להגברת הייצור וייעול תהליכיו, להעלאת כושר ההתחרות של המוצרים היש-ראליים בשוקי חוץ ופנים כאחד, במגמה לצמצם את הפער בין היבוא והיצוא.
- ייעשה להתאמת מבנה המשק לצרכיו וקידום של ענפים ומפעלים אשר ייצורם נועד בעיקרו ליצוא ולתח-ליפי יבוא.
- פיתוח ענפי הכלכלה ייקבע בהתאם לאפשרויות המשק ותוך קביעת עדיפויות.
- פיתוח המשק ייעשה תוך התאמה לצרכי הבטחון ויגובר הייצור הבטחוני העצמי.
- המדיניות הכלכלית תכוון להבטחת צמיחה רצופה מתמדת של המשק. המדיניות הפיסקאלית והמוניטארית תכוון לבלימת תהליכים אינפלציוניים. ייעשה להגברת החסכון של האוכלוסיה. העלייה ברמת החיים וקצב הגידול של הצריכה הפרטית והציבורית יותאמו ליכולת המשק ולצרכי הבטחון, העלייה והפיתוח.
1. הממשלה תעודד כל יזמה יוצרת של הון לאומי, ממלכתי, פרטי ושיתופי, של יחידים ושל חברות פרטיות, שיתופיות, קואופרטיביות וקיבוציות מיש-ראל ומחוץ-לארץ, בהתאם לאינטרס הלאומי וצרכי המשק. לכל התושבים והסקטורים תינתן הזדמנות שווה לפעול לפיתוח המשק.
- במגמה להחיש את פיתוח הארץ, החייאת שממותיה, חיזוק הבטחון וקידום המשק, תקיים הממשלה, במידת הצורך, מפעלים כלכליים ברשות עצמה או בשיתוף עם יזמה פרטית וציבורית בארץ ובחוץ-לארץ. תימשך המדיניות של הבטחת הבעלות הלא-מית על מפעלי יסוד של המדינה.
2. הממשלה תפעל לפי תיכנון כולל שתפקידו להדריך את הפעילות הכלכלית בניצול כל גורמי הייצור ומשאביה להחשת התעצמותו של המשק, ובכללה - החשת קצב הפיתוח והביסוס של החקלאות, התע-שיה, המלאכה, התחבורה והתיירות לשלוחותיה.
3. יחד עם הסתדרות העובדים הכללית תחפש הממ-שלה דרכים לשיפור יחסי העבודה בארץ.
4. הממשלה תעשה לתיכנון כוח-האדם - גברים ונ-שים, נוער וקשישים - לשם שילוב-יתר של האוכ-לוסיה כולה בעבודת היצירה, בענפים ובמקצועות שונים, למען הפעלה רציונלית של כוח-האדם במשק ותוך התאמה לתהליך המיכון והמודרניזציה. הממ-שלה תעשה להעלאת רמתם וכשרם המקצועי של העובדים לפי צרכי ההתפתחות המדעית והטכנולו-גית. בשיתוף עם האירגונים החיצוניים של העובדים והמעבידים ייעשה לשמירת זכויותיהם המקצועיות והתעסוקתיות של עובדים המחלפים מקומות עבו-דתם ולקליטתם בענפים השונים עקב שינויים במבנה ובמקורות התעסוקה.

מק ה': מדיניות חוץ

1. מדיניות החוץ תהיה מכוונת להבטיח מלוא עצמאותה של המדינה, חיזוק בטחונה וקידום השלום בינה לבין המדינות השכנות. הממשלה תמשיך לפעול לפי ההחלטות שנתקבלו על-ידי הכנסת והממשלה מאז מלחמת ששת הימים.

2. חזון השלום של נביאי ישראל – "וכיתתו חרבותם לאתים, וחניתותיהם למזמרות, לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה" – אשר הקדין השר-אתו על כל שוחרי השלום בעולם יוסיף להדריך את ישראל במדיניותה. ממשלת ישראל תתמוך בכל צעד העשוי לקדם את השלום ולהביא לידי פירוק נשק כללי ומוחלט ולביטול גמור של הצבאות תוך פיקוח בין-לאומי מוסכם.

3. מגמתה של ישראל ביורה הבין-לאומית תהיה מכוונת לקידום השלום בעולם; לחיסול תוקפנות ולוח-מה; להפגת מתיחות בין מדינות וגושים; לעקירת אפליה גזעית ודתית; להשלמת שיחזורם של עמים משלטון קולוניאלי; להגברת שיתוף-פעולה בין-לאומי; להחשת קצב הפיתוח של מדינות, שטרם הגיעו לקידמה כלכלית וחברתית; לקידום הגבלת החימוש ופירוק הנשק, לרבות הנשק הגרעיני, תוך פיקוח הדדי מוסכם.

4. הממשלה תתחור בהתמדה להשגת שלום בר-קיימא עם שכנותיה של ישראל שיהא מושתת על חוץ שלום אשר יושגו במשא-ומתן ישיר בין הצדדים. בחוץ השלום ייקבעו הגבולות המוסכמים, הבטוחים והמוכרים. חוץ השלום יבטיחו שיתוף פעולה ועזרת גומלין, פתרון כל בעיה שבמחלוקת אפשרית בדרכי שלום והימנעות מכל תוקפנות ישירה או עקיפה.

ישראל תתמיד בנכונותה לנהל משא-ומתן – ללא תנאים מוקדמים מכל צד שהוא – עם כל מדינה משכנותיה למען כריתת חוזה שלום. באין חוץ שלום, תוסיף ישראל לקיים במלואו את המצב כפי שנקבע עם הפסקת האש ותבצר מעמדה בהתחשב עם הצרכים החיוניים של בטחונה והתפתחותה.

ממשלת ישראל תהיה ערה לכל גילוי של רצון בקרב עמי ערב בזכות השלום עם ישראל, והיא תקדם בברכה ובהיענות כל נכונות לשלום מצד מדינות ערב. ישראל תתמיד בגילוי כוונותיה לשלום והסברת היתרונות הנשקפים לכל עמי האזור מקיום יחד בשלום, ללא תוקפנות וחרגות, ללא הסגת גבול והתערבות בחירותן ומשטרן הפנימי של מדינות האזור. ממשלת ישראל תתמיד בגילוי רצונה להגיע לשיתוף-פעולה פורה עם כל מדינה במזרח התיכון לרווחתם הכלכלית והחברתית של כל עמי האזור.

6. עד שיוסכם בין המדינות ויבוצע פירוק נשק כללי בעולם, ולאחר שייכרתו חוץ שלום בין ישראל לשכנותיה, תהיה ישראל מוכנה להציע להן הסכם שייבא לידי פירוק נשק, בתנאי שיובטח פיקוח הדדי מתמיד על ביצועו ולא ייפגעו בדרך כלשהי הריבונות והגבולות שנקבעו בחוץ השלום.

7. בפעולה ביורה הבין-לאומית תשקוד הממשלה על טיפוח הבנה לצרכיה של ישראל, על רכישת עזרה

15. ייעשה לעידוד רופאים, מורים, אחיות ושאר בעלי מקצועות כדי שיתחילו בישובי עולים ובאזורי הפיתוח וההתיישבות. יינתן עידוד לנוער מן הערים ומבתי-האולפנה להתיישב בישובי עולים וספר.

16. הממשלה תעשה להגשמת מדיניות הכנסות מתק-דמת באמצעות מדיניותה הסוציאלית והפיסקאלית. היא תעשה להעלאת רמתן של שכבות מעוטות יכולת ושל משפחות מרובות ילדים.

17. הממשלה תעשה ליציבות המחירים ולמניעת עליית יוקר המחיה. עקרון תוספת היותך בעקבות תנודות מחירים יישמר, כדי להבטיח את שכרו הריאלי של הפועל. ייעשה לטיפול הכרת האחריות של העובדים ונותני העבודה למשק, ולעידוד העלאת פרוץ העבודה ותפוקת הייצור.

18. יישמר עקרון הפרוגרסיביות במערכת המסים.

19. הממשלה תוסיף לנקוט אמצעים לבלימת רווחים בלתי-סבירים וספיגתם, למניעת התעשרות ספסרית וניצול מקורות הכלל לעשיית רווחים מופקעים. הפיקוח על קרטלים ומונופולים יתמיד ויחזק.

20. הממשלה תשקוד על הרחבת מפעל השיכון לעולים ולהמוני העם. פעולת השיכון תהיה מכוונת בראש וראשונה לקליטת עולים, לאזורי הפיתוח וההתייש-בות, לנכי צה"ל, לחיילים משוחררים, לתושבי מש-כנות עוני ושוכני מבנים רעועים, לשיכונם של זוגות צעירים ולעידוד הילודה.

21. הפעולה, בהתאם לחוק בניו ופיוץ אזורי שיקום, אשר גועדה לפתור את מצוקת הדיור בשכונות העו-ני, תיעשה בקצב מהיר ככל האפשר בהשתתפות המשתכנים עצמם ובשיתוף הדוק עם הרשויות המ-קומיות. פעולה זו תהא שלובה במדיניות הכלכלית הכוללת, במגמות פיוץ האוכלוסיה ובמאמצים להע-לות את רמת החיים של שכבות מעוטות-אמצעים ומשפחות מרובות ילדים.

22. יקויים העקרון המבטיח את הקרקע כנכס האומה. קרקעות האומה והמדינה לא יימכרו אלא על-פי חוק יסוד: מקרקעי ישראל. קרקע האומה שהוחכרה לא ייעשה בה שימוש אלא בהתאם לייעודה.

23. בפעולתה התחקיתית תשמור הממשלה על חופש הפעולה המאורגן של אירגון העובדים היציג.

24. הממשלה תמשיך בקידום תחיקת העבודה לביצור זכויותיו של האדם העובד ותפעל להבטחת תעסוקה לכל דורש, לביטוח מפני אבטלה ומפני נכות. המ-שלה תפעל לשילוב-יתר של האשה במעגל העבודה. הממשלה תפעל להעלאת סכום הגימלאות במסגרת הביטוח הלאומי.

25. הממשלה תעודד ביטוח פנסיה על-ידי הקדנות וקו-פות הפנסיה הקיימות, תגביר את הפיקוח עליהן ותתחור להנהגת ביטוח פנסיה לכל.

26. הממשלה תעודד ביטוח בריאות על-ידי קופות החו-לים הקיימות, תגביר את הפיקוח עליהן, ותתחור להנהגת ביטוח בריאות לכול.

3. הממשלה תעשה לטיפול התרבות והיצירה המקורית של האומה כמכנה משותף לבני גלויות שונות, להעמקת הזיקה לעם ולארץ, לסתימת הפער התרבותי בין העדות, להעמקת החינוך לעבודה ולהגשמה חלוצית, להנחלת ההשכלה העיונית-מקצועית הדורית, שה בעקבות ההתפתחות המדעית והטכנולוגית, לפיתוח כושר הלימוד ולעילוי האישיות היוצרת, ולהקניית ערכים תרבותיים וחברתיים.
4. הממשלה בשנות כהונתה של הכנסת השביעית תמשיך לבצע את החוק בדבר הרחבת לימוד חובה חינוכי לגילאי 14 ו-15 על-פי המועדים שנקבעו בחוק.
5. הממשלה תשקוד על הגשמת הרפורמה במבנה החינוך היסודי והעל-יסודי בהתאם להחלטת הכנסת, תוך שמירת מעמדן והבטחת ההתפתחות של המגמה הממלכתית והממלכתית-דתית, שמירה על שוויון רמת הביצוע בכל הנוגע למגוונים, מבנים ושירותים חינוכיים.
6. כמו-כן תחתור הממשלה לקצב מתואם לשתי המגמות.
7. הממשלה תעשה להכשרת כוחות הוראה וחינוך חדשים, להעלאת רמתם, השתלמותם וקידום הסמכות של המורים; כמו כן תעשה הממשלה לשיתוף מורים ומחנכים בעיצוב שיטות הוראה ודרכי החינוך בישראל.
8. תשופר מערכת שכר הלימוד המדורג, כל עוד הוא קיים, בחינוך העל-יסודי.
9. הממשלה תשקוד על כך כי הילדים בגי 3 ו-4 מקרב מעוטי-היכולת ילמדו על חשבון המדינה והרשויות המקומיות בגני ילדים ממלכתיים וממלכתיים-דתיים, לפי בחירת הוריהם; יוגדל מספר התלמידים בבתי-הספר המקצועיים, החקלאיים והימיים שבפיקוח המדינה, יוקמו בתי-ספר על-יסודיים מקיפים, עיוניים, מקצועיים, חקלאיים וימיים לשלביהם ולמגמותיהם.
10. יורחב ויטופח החינוך המשלים בתחומי בית-הספר ומחוצה לו, יוקמו בתי נוער ומרכזי נוער, ייגתן עידוד לפעולות של תנועות הנוער החלוציות.
11. תוגבר הפעולה לפיתוח תרבות הגוף, להכשרת מורים, מדריכים ומאמנים לחינוך גופני; יורחב החינוך הגופני בבתי-הספר ותורחב הפעילות הספורטיבית בקרב כל שדרות העם. יוגבר הפיקוח הממשלתי על ארחות פעולתם של אירגוני הספורט.
12. הממשלה תתמיד בפעילותה להנחלת הלשון העברית ולביעור הבערות.
13. הממשלה תקדיש תשומת-לב לשיפור תנאי היצירה והעבודה של הסופר והאמן ולעידוד מוסדות תרבות ואמנות לסוגיהם.
14. יטופחו קשרי תרבות הדדיים בין ישראל לבין מדינות העולם.
15. הממשלה תעשה מאמצים למשוך לארץ אישים יהודיים מגדולי התורה והמדע, הספרות והאמנות בעולם, במגמה לעשות את ישראל למרכז תורה, מדע ומחקר.
16. מצד מדינות העולם והאומות המאוחדות נגד מדיניות האיבה של מדינות ערב, ועל השגת סיוע לבטחונה של ישראל.
17. ישראל רואה ייעוד ראשוני-במעלה לאנושות לעשות להחשת קידומן של ארצות אסיה ואפריקה אשר עדיין נהנות בפער משווע ברמת ההתפתחות לעומת הארצות המפותחות. ישראל תיתן ידה במידת יכולתה לכל פעולה בין-לאומית לפיתוח עצמאותן החברתית והכלכלית של הארצות המתפתחות, אשר תיעשה מתוך הקפדה של עצמאותן והתקדמותן.
18. הממשלה תפעל להידוק הקשרים ההדדיים בין מדינת ישראל לבין כל הארצות שבהן שוכנים קיבוצים יהודיים. היא תיתן ידה למאמצים להשיג הכרה בזכותה של כל קיבוץ יהודי, בכל הארצות והמשטרים, לחיים לאומיים, תרבותיים ודתיים ללא אפליה, לקיום זכותם של היהודים הרוצים בכך לעלות למו"לדתם. הממשלה תעשה למען תמיכה בין-לאומית פעילה במפעל קיבוץ הגלויות במדינת ישראל.
19. הממשלה תוסיף לעשות למען התרומות יחסי דיוטות וקשרי גומלין בין ישראל לבין כל מדינה שוחרת שלום, בלי בדיקת במטרה הפנימי ובלי לפגוע באינטרסים של מדינה אחרת.
20. ישראל מכירה בזכותה של כל אומה, קטנה כגדולה, לחיים לאומיים חפשיים ולעצמאות מדינית. ישראל שוללת את הקולוניאליזם ותתייצב לימין העמים במאבקם על שיהודו משלטון זרים ובכינון חייהם הלאומיים העצמאיים.
21. ישראל לא תושיט יד לשום מגמה וברית תוקפנית המכוונת נגד איוז מדינה שהיא ותישאר נאמנה לשיתוף-פעולה בין-לאומי עם כל האומות, בהתאם לעקרונות מגילת האו"ם.
22. ממשלת ישראל תהיה ערה כלפי כל גילוי של סכנת אנטישמיות ותחזית האנציסם בכל מדינה שהיא בעולם. היא תתבע כי הפושעים הנאציים יבואו על דינם ועונשם; התיישנות לא תחול על פשעיהם.
23. ישראל תתמוך בביצורו של אירגון האומות המאוחדות, בקיום שליוותו לשמירה על השלום, בזכותה של כל אומה ריבונית לייצוג במשפחת העמים, בהכרת זכותה של אומה נתקפת להתגוננות עצמית, בחובה לקיים את הציוויים של מגילת האו"ם, כגון ביעור אפליה גזעית, קיום סחר בין עם לעם ללא אפליה, קיום זכות המעבר החפשי ובנתיבי מים בין-לאומיים ובנתיבי אוויר והימנעות מכל מעשה תוקפנות.

פרק ו': חינוך ומדע

1. פעולת ממשלת ישראל ופעולות מוסדותיה של המדינה בתחום החינוך יהיו מודרכות על-ידי הערכים, שעליהם השתית החוק את החינוך היסודי - "ערכי תרבות ישראל והישיג המדעי, אהבת המולדת ונאמנות למדינה ולעם ישראל, אימון בעבודה חקלאית ובמלאכה, הגשמה חלוצית, שאיפה לחברה הבנויה על חירות, שוויון, סובלנות, עזרה הדדית ואהבת הבריות", ערכי העצמאות והדמוקרטיה, צי"ווי קיבוץ הגלויות ובטחון המדינה והשאיפה לשלום.
2. הממשלה תשקוד על פיתוח מערכת החינוך, לשלביה השונים, מגן הילדים ועד למוסדות ההשכלה הגבוהה.

משימה לאומית, התובעת העדפת אינטרס הכלל על פני אינטרס הפרט.

פרק ח': הדת במדינה

ליכוד העם וחיי מדינה מתוקנים מחייבים טיפוח, סובלנות הדדית וחופש מצפון ודת. הממשלה תמנע כל כפייה דתית ואנטי-דתית מאיזה צד שהוא; תבטיח צרכי הדת הציבוריים באמצעי המדינה; תקיים חופש דת ומצפון לכל העדות הלא-יהודיות ותספק על חשבון המדינה את צרכיהן הדתיים, ותבטיח חינוך דתי לכל הילדים שהוריהם רוצים בכך.

הממשלה תשמור על הסטטוס-קוו במדינה בענייני דת.

פרק ט': המיעוטים

1. מדיניותה של ממשלת ישראל תהיה מכוונת לשי-
לובם המלא של המיעוטים בישראל בכל תחומי
חיה של המדינה תוך כיבוד ייחודם הדתי והתרבותי.
2. שירותי החינוך, הבריאות, הפיתוח והסעד וכל השי-
רותים האחרים הניתנים על-ידי המדינה והרשויות
המקומיות יעמדו לרשות כל החושבים ללא הבדל
עדה ודת.

3. הממשלה תמשיך בתהליך המוניציפליזציה של ישובי
המיעוטים, ובמקומות שבהם טרם הוקמה רשות
מקומית ידרשו האזרחים במקום להשתתף בהח-
זקת השירותים הניתנים להם, לפי יכולתם הכלכלית.

4. ממשלת ישראל תוסיף לעשות לפיתוחם של כפרי
המיעוטים על-ידי סלילת כבישי גישה ואספקת מים
וחשמל; הרחבת שירותי הבריאות והחינוך; שיפור
תנאי הדיור והשירותים המוניציפליים; הרחבת
הבנייה בכפרים תוך הקצאת קרקעות של המדינה
להקמת שיכונים ומוסדות ציבור; שילוב הכפרים
הערביים בריכוזים האזוריים; הגדלת שטחי שלחן
ויצירת מקורות תעסוקה גוספים במלאכה, במסחר
ובתעשייה.

יובטח שכר שווה לעובדים מבני המיעוטים כמו
לעובדים יהודיים בעבודה שווה.

5. דאגה מיוחדת תוקדש להרחבת ההכשרה המקצועית
לצעירים וצעירות מבני המיעוטים ולהרחבת החינוך
התיכוני והמקצועי.

6. לערבים יובטח חינוך בלשון הערבית וכן לימוד של
הלשון העברית. מזכותם של אזרחי ישראל מבני
המיעוטים גם להבא להשתמש בלשון הערבית
במוסדות המדינה.

7. תלמידים מצטיינים בבתי-ספר תיכוניים ויסודיים
ייהנו ממענקי לימוד כתלמידים יהודיים.

8. ייעשו מאמצים מיוחדים לקליטת המשכילים מבין
בני המיעוטים בשירות המדינה ובמוסדות ציבור
שונים, על מנת לשתתם באחריות ממלכתית וציבו-
רית.

9. הממשלה תעודד הקמת מפעלים לכלכליים משותפים
לבני המיעוטים וליהודים, והיא תסייע לפיתוח הקו-
אופרציה לסוגיה, בעיר ובכפר, בקרב בני המיעוטים.

10. ממשלת ישראל תשוב ותתבע להכיר בזכותם של
אזרחי ישראל המוסלמים למלא את מצוות העלייה
לרגל למכה.

15. בחינוך היסודי, העל-יסודי והגבוה, תדאג הממשלה
להעמקת התודעה היהודית בקרב הנוער הישראלי,
להשרשתו בעבר העם היהודי ובמורשתו ההיסטורית,
להגברת זיקתו הנפשית והמוסרית ליהדות העולמית,
מתוך הכרת שותפות-הגורל והרציפות ההיסטורית
המאחדת את יהודי כל העולם במשך כל הדורות.

16. גבורת ישראל בכל הדורות והגבורה העברית המחוד-
שת בידור התקומה על כל גילוייה ונושאייה יועלו
כערך חיוני בבתי-הספר.

17. הממשלה תעשה לפיתוח הפוטנציאל המדעי של
ישראל, לעידוד המחקר הבסיסי והשימושי תוך
תיאום בין כל גורמי המחקר, לקליטת מיטב חידושי
המדע והישיג הטכנולוגיה בעולם וליישומם בחיי
הכלכלה והחברה, לשם החשת קצב הבנייה והפי-
תוח, ייעול העבודה והייצור, עליית רמת החיים,
עילוי האדם ורווחת הכלל.

18. הממשלה תפעל להרחבת החינוך הטכנולוגי על כל
דרגותיו וסוגיו החינוניים למשק הלאומי ולבטחון
המדינה.

19. הממשלה תפעל לפיתוח מוסדות ההשכלה הגבוהה
ולהרחבתם, לטיפוח כוחות ההוראה באוניברסיטאות
ולמשיכת כוחות מעולים להוראה בישראל.

20. ייקבעו סידורים שיקלו על בוגרי בתי-הספר העל-
יסודיים המסיימים את שירותם הצבאי להשתלב
בלימודים במוסדות להשכלה גבוהה.

21. הממשלה תעשה לקידומו של המחקר השימושי-
תעשייתי לעזרת תעשיות מבוססות על ידע ומומ-
חיות, להחשת פיתוחם וניצולם של אוצרות הטבע
ולעידוד מחקר עצמי של המפעלים.

22. הממשלה תגבש תכנית-אב למדיניותה בתחום המדע
וההשכלה הגבוהה.

פרק י': שירותי המדינה והאזרח

1. עובדי המדינה יידרכו במלוי תפקידם לקיים בנא-
מנות את המוטל עליהם ולשמש דוגמה לאזרחי
המדינה בטהר-מידות ובנקיון-כפיים, בכושר-עשייה
וביעילות-ביצוע, בדיוק ובמשמעת, במסירות לפרט
ובנאמנות למדינה, ובסבר-פנים יפות כלפי כל אזרח
הפונה אליהם.

2. הממשלה תשקד על הכשרת עובדי המדינה והרשו-
יות המקומיות, על קידום יעילותם ועל טיפוח נאמ-
נותם לתפקיד.

3. יישמר בקפדנות האופי הכללי, הבלתי-מפלגתי, של
כל שירותי המדינה.

4. הממשלה תנקוט אמצעים נמרצים נגד גילויי שחית-
חות ופגיעה ברשות הכלל, נגד כל שימוש לרעה
בעמדות ממשלתיות או מוניציפליות על-ידי עובדי
המדינה והציבור. הממשלה תעשה למניעתם ולתי-
קונם של ליקויים החוזרים במנגנון המדינה, עליהם
עומד מבקר המדינה.

5. משימותיה של מדינת ישראל יבוצעו לא ברוח
השלטון והמנגנון בלבד. הממשלה תטפח ערכי חלו-
ציות בקרב הנוער, תעודד התנדבות לעזרת עולים
ומיזוג עדות, תפיץ תרבות והשכלה בקרב שכבות
מעוטות-השכלה ותעשה לביעור הבערות בקרב
המבוגרים. הממשלה תעודד את אזרחי המדינה לכל

טו. הסכם קואליציוני בין המפלגות

מפלגת העבודה הישראלית, גוש חירות - ליברלים, המפלגה הדתית-לאומית, המפלגה הליברלית העצמאית

1. תקנון הקואליציה בכנסת
 - א. פרטוקולים

בישיבת הנהלת הקואליציה יורשמו הסיכומים שנתקבלו על-ידם. יושב-ראש הנהלת הקואליציה יעביר את הסיכומים להנהלת סיעות הקואליציה.
 - ב. הצעות לסדר-היום

(1) חבר הקואליציה המבקש להציע הצעה לסדר-היום, כולל הצעת חוק פרטית, מביאה תחילה לפני יושב-ראש הנהלת הקואליציה. על היושב-ראש לברר עמדת השר הנוגע בדבר וכן להודיע על תכנה ליתר סיעות הקואליציה. לא עירערו היושב-ראש או השר או אחת הסיעות על ההצעה תוך שבועיים ימים מיום מסירת ההצעה ליושב-ראש, ההצעה מובאת לפני הכנסת.

חלקו היושב-ראש, או אחת הסיעות, על ההצעה, הרשות בידי סיעת המבקש להביא את הצעתו להכרעת הנהלת הקואליציה.

(2) ההצבעה על הצעה לסדר-היום, כולל הצעת חוק פרטית של חבר הקואליציה או של חבר האופוזיציה, על-ידי חברי סיעות הקואליציה, היא לפי החלטת הנהלת הקואליציה או לפי הודעת השר הנוגע בדבר - במקרה של הצעה דחופה לסדר-היום אשר הנהלת הקואליציה לא הספיקה לדון בה.
 - ג. תיקון או שינוי סעיף בחוק

חבר הקואליציה המבקש לתקן או לשנות מסעיף בחוק מודיע על כך ליושב-ראש הוועדה או למרכז הקואליציה אם היושב-ראש שלה אינו חבר הקואליציה. על היושב-ראש או המרכז לעכב את ההצבעה על הסעיף הנדון. בתום ישיבת הוועדה מתכנסים חברי הקואליציה בוועדה ומכריעים בדבר. אם הגדון הוא סעיף בעל חשיבות מיוחדת, הרשות בידי סיעת חבר המציע את התיקון או השינוי בסעיף החוק לתבוע כי העניין יובא להכרעת הנהלת הקואליציה, בהשתתפות השר הנוגע בדבר.
 - ד. קבוע - אין חברי הקואליציה נמנעים מהצבעה בכל שלוש הקריאות על חוקים שהובאו לכנסת על-ידי הממשלה.

ה. בעניינים אשר לגביהם ניתן לסיעות הקואליציה במסגרת חוק המעבר (תיקון), 1961, חופש ההצבעה או חופש ההימנעות, תקיים הידברות בהנהלת הקואליציה לפי דרישת סיעה מסיעותיה.
 2. חופש הצבעה

בעניינים המפורטים להלן ינהגו כדלקמן:

 - א. חופש הצבעה בעניין חוקי בחירות לכנסת ולרשויות מקומיות.
 - ב. חופש הצבעה בבחירות הנערכות בכנסת, כגון בחירת נשיא המדינה, מבקר המדינה וחברי הוועדות למינוי שופטים, דייונים וקאדים.
- ג. הצעת חוק-יסוד של חבר כנסת דינה כדין הצעת חוק פרטית בכנסת קבוע בתקנון הקואליציה בכנסת, סעיף ב'.

(2) על חוקי יסוד היוזמים על-ידי ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת או על-ידי הממשלה לא תחול אחריות קולקטיבית, אולם לפי תביעת סיעה מסיעות הקואליציה תקיים בהם הידברות וכל סיעות הקואליציה יפעלו לדחיית הדיונים בוועדה ובכנסת עד להשגת הסכמה בין כולן.

(3) אין האמור לעיל חל על הצעות חוק של הממשלה שיש בהן אלמנטים העשויים להוות בעתיד חלקי חוק-יסוד; דין הצעת חוק כזאת כדין כל הצעת חוק אחרת מטעם הממשלה.
 - ד. תישמר זכות ההימנעות בעניינים מצפוניים ומצפוניים-נתיים אחר בירור בממשלה או בהנהלת הקואליציה.

ה. פסקאות (2) (3) של התיקון לחוק המעבר לא יחולו על שיטת הבחירות לעיריות, אלא לפי הסכם קואליציוני אחרי הידברות.

ו. למפלגה שמורה הזכות לקבוע ממלא מקום קבוע לשר כנציגה בוועדת השרים לכלכלה.

ז. בעניין פרק המושבים בחוק האגודות השיתופיות שמורה לכל המפלגות הזכות להצבעה חפשית.

ח. לחברים בסיעות שידרו זאת תישמר הזכות להימנעות בכנסת בסוגיות ישראל-גרמניה, על דעת סיעותיהם ומתוך הידברות במסגרת הקואליציה.
 3. (1) יוטל חוק הרציפות על חוק האנטומיה והפ-תולוגיה (תיקון), תשכ"ה-1965, בהתאם לשלב שאליו הגיע בכנסת.

(2) חוק למוניעת הונאה בכשרות יונח מחדש על שולחן הכנסת בנוסח כפי שפורסם בספר הצעות חוק מס' 692.

(3) הממשלה תדאג לחקיקת חוק קבוע בעניין בחירת מועצת הרבנות הראשית במקום חוק מועצת הרבנות הראשית (בחירות) (הוראת שעה), תשכ"ג, 1963, וכן לחקיקת חוק קבוע בעניין הקמת מועצות דתיות במקום חוק תקציבי השירותים הדתיים היהודיים (תיקון), תשכ"ג-1963, לפני שיפוג תוקף כהונתן של המועצות הדתיות לפי חוק אחרון זה (31 במארכ 1967). בהעדר הסכם עם המפד"ל על גוסח חוקים אלה יוארך תקפם של החוקים בנוסח הקיים והקודם עד ליום 31 ביולי 1971.

(4) ועדת השרים האמורה בסעיף 12 לחוק שעות עבודה ומנוחה, תשי"א-1951, תקיים ישיבותיה באורח סדיר, לא פחות מאשר אחת לחודשיים.

הוועדה תמשיך בבדיקה מזורזת של כל היתרי העבודה שניתנו בעבר אם אין מקום לצמצמם או לבטלם.

היתרי עבודה מיוחדים ומעלה, או חידושם, יובאו לאישור ועדת השרים הנ"ל.

באשר לסדרי העבודה בנמל אשדוד רצוף בזה מכתב מיוחד.

(5) סטטוס-קוו בעניינים דתיים

א. בהמשך להסכמים הקואליציוניים בכנסת השלישית, הרביעית והחמישית והשישית יישמר גם בתקופת הכנסת השביעית הסטטוס-קוו בתחבורה ציבורית בשבת ובימי חגים.

ב. כנ"ל יישמר הסטטוס-קוו בעניין חוק הנישואין והגירושין ובכל שאר ענייני דת.

(6) בנוגע לחינוך הדתי יקוימו ההסדרים הקואליציוניים הקודמים.

נחתם ביום ו' בטבת תש"ל - 15 בדצמבר 1969.

ז. מסקנות ועדת השירותים הציבוריים בעניין שביתת טכנאי הרנטגן

בדיוניהם ביושבת-ראש ועדת השירותים הציבוריים.

ההחלטה נתקבלה ללא הצבעה ולא הועלו הצעות אחרות.

ביום שלישי, ז' בטבת תש"ל (16 בדצמבר 1969), קיימה הוועדה לשירותים ציבוריים ישיבה רגילה בה מסרה יושבת-ראש הוועדה את הידוע לה על מהלך המשא-ומתן בין הצדדים, שנמשך שעות רבות ביום שישי, ג' בטבת תש"ל (12 בדצמבר 1969), ובמוצאי שבת, ד' בטבת תש"ל (13 בדצמבר 1969).

הוועדה מציגת בצער, כי עד כה לא הושג הסכם מלא, אך היא סבורה שניתן להביא את המשא-ומתן לידי סיום. בינתיים החמיר ביותר המצב בבתי-חולים ובמרפאות. מגיעות פניות מחולים שטיפולם נדחה, ורבים המקרים שאין לדעת מראש אם הדחייה אינה מסכנת חיי אדם.

אי לזאת קובעת הוועדה כי מצב זה אסור שיימשך והיא קוראת לשובתים לחזור מיד לעבודה. האיגוד המקצועי, המעסיקים והשובתים, נתבעים לזרז את המשא-ומתן כדי להגיע להסכם ביניהם.

בהתאם להחלטת הכנסת מיום שלישי, כ"ט בכסלו תש"ל (9 בדצמבר 1969), להעביר לוועדת השירותים הציבוריים את ההצעות לסדר-היום של חברי-הכנסת י. גולן וט. סנהדראי בדבר שביתת טכנאי הרנטגן, קראה יושבת-ראש הוועדה לשירותים ציבוריים לישיבה דחופה שלא מן המניין. לישיבה זו הוזמנו נציגי המעסיקים, המנהל הכללי של משרד הבריאות ד"ר גו'בין וסגנו מר דגן, ומר אלוני מנציבות שירות המדינה, כמו כן הוזמנה משלחת של השובתים.

תוך מהלך הדיונים התקבל הרושם בוועדה כי המשא-ומתן שהתנהל בין השובתים למעסיקים בשל לגמור, ועל כן החליטה הוועדה בישיבה זאת את ההחלטה דלהלן:

"מתוך דאגה למצב שנוצר בעקבות השביתה הממושכת של טכנאי הרנטגן ומתוך חרדה לבריאות הציבור והשאיפה לסיום מיידי של השביתה, פונה הוועדה לשני הצדדים:

א. הוועדה מחליטה שעל הצדדים להיכנס למשא-ומתן מיידי כדי לסיים את השביתה, תוך גמישות מירבית מכל הצדדים.

ב. הוועדה מציעה למנהלי המשא-ומתן להיעזר

הצעת מיעוט

המעסיקים והשובתים, נתבעים לזרז את המשא-ומתן כדי להגיע להסכם ביניהם שיסיים את השביתה באופן מיידי."

א. חביבי מציע:

במקום הפסקה האחרונה תבוא פסקה זו: "אי לזאת קובעת הוועדה כי האיגוד המקצועי,

סיכום הישיבות

- ישיבה י"ג (י' בטבת תש"ל - 15 בדצמבר 1969)**
 היו"ר - ר. ברקת; מ. ביבי; ט. סנהדראי.
 א. חברי הכנסת י. גולדשמידט, א. מלמד, ג. אליעד הצהירו הצהרת אמונים.
- ב. מזכיר הכנסת ח. ליאור הודיע על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.
- ג. יושב-ראש הכנסת ר. ברקת הביא לידיעת הכנסת את הודעתה של חברת-הכנסת ג. מאיר שהרכיבה ממשלה.
- ד. ראש-הממשלה ג. מאיר מסרה הודעה עם התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת. בדיון השתתפו: י. מ. לוין, ח. י. צדוק.
- ה. מזכיר הכנסת ח. ליאור הודיע על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.
- ו. בהמשך הדיון על הודעת ראש הממשלה עם התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת השתתפו: א. רזיאל-נאור, י. ש. בן-מאיר, י. חזן, ג. האוזנר, מ. אביזוהר, א. עופר, ש. ז. אברמוב, ת. טובי, ס. אלזועבי, ג. יעקבי, ק. כהנא, א. אבנרי, ש. תמיר, מ. סנה, י. הררי, ש. ארבל-אלמוזלינג, א. אנקוריון, מ. סורקיס, ד. קורן. ראש-הממשלה ג. מאיר השיבה למתווכחים.
- הוחלט: להביע אמון לממשלה.
- מ. אביזוהר מסר הודעה בדבר הימנעות סיעתו מהצבעה.
- ז. חברי הממשלה הצהירו הצהרת אמונים.
- ישיבה י"ד (י' בטבת תש"ל - 16 בדצמבר 1969)**
 היו"ר - מ. זר; ש. רוין.
 א. חברת-הכנסת ז. הורמן הצהירה הצהרת אמונים.
- ב. מזכיר הכנסת ח. ליאור הודיע על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.
- ג. י. קרגמן (יו"ר ועדת הכספים) הביא לקריאה שנייה חוק הבלו על סוכר (ביטול), תש"ל-1969.
- הוחלט: לקבל את החוק.
- ד. י. קרגמן (יו"ר ועדת הכספים) הביא לקריאה שנייה חוק לתיקון פקודת המשקאות המשכרים (ייצור ומכירה) (מס' 2), תש"ל-1969.
- הוחלט: לקבל את החוק.
- ה. י. קרגמן (יו"ר ועדת הכספים) הביא לקריאה שנייה חוק התקציב (מס' 2) לשנת 1969/70, תש"ל-1969; וחוק המילווה לבטחון המדינה (תיקון), תש"ל-1969.
- הוחלט: לקבל את שני החוקים.
- ו. עופר (בשם ועדת הכספים) הביא החלטות בדבר אישור הוראות בצווי שעת חירום (שיעור תשלום חובה) (תיקונים מס' 25, 27), תשכ"ט-
- 1969; בצו שעת חירום (שיעור תשלום חובה) (תיקונים מס' 39), תשכ"ט-1969; (תיקונים מס' 42, 44, 47), תש"ל-1969.
- ז. שר-הדתות ז. ורדהטיג השיב על 3 שאלות של חברי הכנסת: א. אבנרי, ש. כהן, ד. ארזי.
- ח. בהמשך הדיון על חוק רשות הר הזיתים, תשכ"ט-1969, קריאה ראשונה, השתתפו: מ. נסים, ג. האוזנר.
- ט. שר-הבטחון מ. דיין השיב על 9 שאלות של חברי הכנסת: י. תמיר, ש. כהן, א. אבנרי, א. חביבי.
- י. שר-הבטחון מ. דיין הביא לקריאה ראשונה חוק להארכת תוקף של תקנות-שעת-חירום (אזורי בטחון), תש"ל-1969. בוויכוח השתתפו: א. אבנרי, ש. תמיר. שר הבטחון השיב למתווכחים.
- הוחלט: להעביר את החוק לוועדת החוק והבטחון.
- יא. שר-הבטחון מ. דיין הביא לקריאה ראשונה חוק להארכת תוקף של תקנות-שעת-חירום (הארכת גול שירות מילואים), תש"ל-1969. בוויכוח השתתפו: ש. כהן, מ. סנה.
- הוחלט: להעביר את החוק לוועדת החוק והבטחון.
- יב. ח. י. צדוק (יו"ר ועדת החוק והבטחון) הביא החלטה בדבר תיקון טעות בחוק ההתגוננות האזרחית (תיקון מס' 2), תשכ"ט-1969.
- הוחלט: לקבל את ההחלטה.
- יג. ח. י. צדוק (יו"ר ועדת החוק והבטחון) הביא הצעת החלטה בדבר אישור הארכת תקן של תקנות 8-10 לתקנות-שעת-חירום (יציאה לחוץ-לארץ), תש"ח-1948.
- הוחלט: לקבל את ההחלטה.
- ישיבה ט"ז (ח' בטבת תש"ל - 17 בדצמבר 1969)**
 היו"ר - י. נבון.
 א. בהמשך הדיון על חוק הגוער (שפיטה), ענישה ודרכי טיפול), תשכ"ט-1969; וחוק לתיקון פקודת העבריינים הצעירים, תשכ"ט-1969, קריאה ראשונה, השתתפו: מ. גז, י. שער, מ. בן-פורת.
- ב. חבר-הכנסת ד. בן-גוריון הצהיר הצהרת אמונים.
- ג. בהמשך הדיון על חוק הגוער (שפיטה), ענישה ודרכי טיפול), תשכ"ט-1969; וחוק לתיקון פקודת העבריינים הצעירים, תשכ"ט-1969, קריאה ראשונה, השתתפו: מ. זר, מ. ביבי, א. אבנרי. שר-הסעד י. בורג השיב למתווכחים.
- הוחלט: להעביר את שני החוקים לוועדה שתקבע עליהם ועדת הכנסת.
- ד. מזכיר הכנסת ח. ליאור הודיע על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

